

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE: DYNAMICS OF CHANGE IN THE XXI CENTURY

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

DECEMBER 19-21, 2025
BAKU, AZERBAIJAN

**INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"**

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE: DYNAMICS OF CHANGE IN THE XXI CENTURY

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

December 19-21, 2025

Baku, Azerbaijan

This edition was approved for publication on January 10, 2026.

Published in A4 format online on website:

<https://naukainfo.com/conference?id=83>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.

Baku, Azerbaijan
2026

UDC 001.3-048.35:0/9](06)

Proceedings of the International scientific and practical conference “Science, Technology and Culture: Dynamics of Change in the XXI Century” (December 19-21, 2025) / Publisher website: www.naukainfo.com. – Baku, Azerbaijan, 2026. – 90 p.

ISBN 978-617-8680-28-2

<https://doi.org/10.64828/conf-83-2025>

The recommended citation for this publication is:

Shevchenko T. G. Research into the specifics of the development of performing arts in Ukraine under martial law // Science, Technology and Culture: Dynamics of Change in the XXI Century : proceedings of the International scientific and practical conference (December 19-21, 2025). – Baku, Azerbaijan : naukainfo.com, 2025. - Pp. 15-21. - URL: <https://naukainfo.com/conference?id=83>

Editor

Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

The collection of scientific articles is a scientific and practical publication that includes research papers by students, postgraduate students, Candidates and Doctors of Sciences, researchers, and practitioners from Ukraine, Europe, neighboring countries, and beyond. The articles reflect studies of processes and changes in the structure of modern science. This collection is intended for students, postgraduate and doctoral candidates, educators, researchers, practitioners, and all those interested in current trends in the development of modern science.

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

© Publisher website: naukainfo.com, 2025

© Ukrainian Institute of Scientific Strategies (UISS), 2025

© All authors, 2025

TABLE OF CONTENTS

CULTURE AND ARTS

1. *Пахарчук Олександр Сергійович* 4
ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКТИВІВ
УКРАЇНИ: ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ІНТЕРАКТИВНІСТЬ, ГІБРИДНІ
ФОРМИ

GEOGRAPHY AND GEOLOGY

2. *Сухоруков Юрій Олексійович* 15
ВИКОРИСТАННЯ ІІІ-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ПІД
ЧАС ВІЙНИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ:
ОСОБИСТЕ ОСМИСЛЕННЯ

INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

3. *Honcharuk Oleh Mykolayovych, Voropaiev Denys Vitaliiiovych, Didenko
Oleksandr Romanovych, Sitalo Maksym Andriyovich* 21
DEVELOPMENT OF A MECHANISM FOR PROTECTION AGAINST
DATA LEAKAGE ATTACKS USING FEDERATED LEARNING AND
DIFFERENTIAL PRIVACY
4. *Kalienichenko Lidiiia Ivanovna, Pavlov Pavel Oleksiiovych, Yepik
Maksym Romanovych, Bogdar Yaroslav Oleksiiovych* 25
SOCIAL ENGINEERING AND PROTECTION AGAINST IT

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

5. *Солтисік Леся Миколаївна* 29
ВПЛИВ АНКСІОЛІТИКА БІФРЕНУ НА ТРИВОЖНІСТЬ У
СТУДЕНТОК З ІДІОПАТИЧНОЮ АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПОТЕНЗІЄЮ

PEDAGOGY AND EDUCATION

6. *Волохата Катерина Миколаївна, Косяк Наталя Антонівна* 32
РОЛЬ ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У
ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ
7. *Головка Іван Костянтинівич, Лихачова Катерина Костянтинівна* 37
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО
ІНТЕЛЕКТУ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
8. *Perova Svitlana, Serezhenko Yevhenii* 43
INTERCULTURAL LEARNING AND COMMUNICATIVE
COMPETENCE IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF
FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

PHILOLOGY AND JOURNALISM

9. *Кевешлізеті Ольга Василівна, Гадьмаши Василь Васильович* 48
THE LINGUISTIC CONTENT OF MYTHOLOGY, ART & THE BIBLE
IN STEPHEN KING'S NOVEL 'FAIRY TALE'
10. *Кінашук Анастасія Володимирівна* 64
СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНИХ
ЛІНГВІСТИЧНИХ РОЗВІДОК

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

11. *Козловець Микола Адамович* 67
МОЖЛИВІСТЬ, ДІЙСНІСТЬ ТА ЙМОВІРНІСТЬ У ПОЛІТИЦІ:
УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

PHYSICAL EDUCATION, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

12. *Полях Олександр Володимирович* 78
СУЧАСНІ МЕТОДИ КРУГОВОГО ТРЕНУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

13. *Павлеєв Віталій Олегович* 82
МЕТАКОГНІТИВНА РЕГУЛЯЦІЯ ЯК ФАКТОР РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ
ВОЛОНТЕРІВ ДО ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

SPECIAL THANKS FOR ACTIVE PARTICIPATION IN THE
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE ARE EXTENDED
TO THE FOLLOWING PARTICIPANTS:

*Nataliia Shakhova, Olha Sapozhnykova, Andrii Shevchuk, Iryna Melnyk,
Oleh Bondar, Tatiana Smirnova, Mykola Kovalchuk, Svitlana Moroz,
Yaroslav Petryk, Liudmyla Savchuk, Sergey Ivanov, Nadiia Polianska,
Volodymyr Marchuk, Oksana Lysenko, Roman Kravets, Halyna
Danyliuk, Denys Ostapchuk, Kateryna Boiko, Dmitry Sokolov, Mariia
Rudko, Viktor Horbatiuk*

CULTURE AND ARTS

УДК 7.09:[004.738.5+004.946]](477)(045)

Пахарчук Олександр Сергійович

заслужений артист України,
доцент кафедри організації театральної справи імені І. Д. Безгіна,
Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6134-8508>

ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКТИВІВ УКРАЇНИ: ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ІНТЕРАКТИВНІСТЬ, ГІБРИДНІ ФОРМИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу інноваційних практик діяльності мистецьких колективів України в умовах цифровізації, пандемії та повномасштабної війни. Розглянуто сучасні кейси адаптації культурних інституцій до кризових умов, інтеграції цифрових технологій, використання VR/AR-технологій, створення гібридних форм мистецтва та міжнародних партнерств. Використано методи кейс-стаді, порівняльного аналізу та міждисциплінарного підходу. Проведений аналіз засвідчує, що інновації стають не лише інструментом розвитку, а й базовою умовою життєздатності мистецьких колективів, сприяють формуванню нових культурних екосистем, демократизації мистецтва та міжнародній інтеграції українського культурного простору.

Ключові слова: інновації, мистецькі колективи, цифровізація, VR/AR, інтерактивність, гібридні форми, культурні екосистеми, Україна.

Актуальність дослідження. Сучасний мистецький простір України перебуває у стані інтенсивної трансформації, зумовленої одночасним впливом глобальної цифровізації, пандемічних обмежень та повномасштабної війни. За цих умов мистецькі колективи змушені переосмислювати традиційні моделі творчої, організаційної та комунікативної діяльності, шукаючи нові інструменти взаємодії з аудиторією та суспільством загалом. Інноваційні практики стають не лише фактором розвитку, а й умовою виживання культурних інституцій. Особливої актуальності набуває аналіз конкретних кейсів, які демонструють здатність мистецьких колективів адаптуватися до кризових умов, інтегрувати цифрові технології, розширювати межі художнього досвіду та формувати нові екосистеми культурного виробництва.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз інноваційних моделей діяльності мистецьких колективів України на основі сучасних кейсів, зосереджених на цифрових форматах, інтерактивних практиках, гібридних формах мистецтва та міжнародних партнерствах. Завдання дослідження полягають у тому, щоб охарактеризувати ключові напрями інновацій у діяльності українських мистецьких колективів, проаналізувати практики цифровізації та інтерактивності як нові моделі комунікації з аудиторією, дослідити потенціал VR/AR-технологій та гібридних форм мистецтва, а також визначити роль міжнародних партнерств у розвитку культурного сектору України.

Методологія дослідження. Дослідження ґрунтується на методах кейс-стаді, порівняльного аналізу та міждисциплінарного підходу, що поєднує культурологічний, мистецтвознавчий та соціокультурний аналіз. Теоретичну основу становлять сучасні дослідження цифрового мистецтва, інтерактивних та імерсивних практик, а емпіричну базу – діяльність українських мистецьких інституцій і колективів у 2018–2024 роках.

Інноваційні кейси трансформації мистецького простору. Трансформація мистецького простору в Україні упродовж останніх років відбувається не лише на рівні художніх форм, а й у площині організації

культурного середовища, способів взаємодії з аудиторією та функціонування мистецьких інституцій. Інноваційні кейси свідчать про поступовий перехід від традиційної моделі культурної установи до відкритої, багатофункціональної та інтерактивної платформи, здатної реагувати на соціальні виклики та технологічні зміни.

Показовим прикладом такої трансформації є Jam Factory Art Center у Львові, який репрезентує модель адаптивного перевикористання індустриальної спадщини в контексті сучасних креативних індустрій. Інноваційність цього проекту полягає у формуванні цілісної культурної екосистеми, де мистецька діяльність інтегрується з освітніми програмами, резиденціями, дослідницькими практиками та соціальними ініціативами. Подібний підхід відповідає сучасним уявленням про культуру як процес, а не як сукупність ізольованих художніх подій [1; 3].

Важливою характеристикою діяльності Jam Factory Art Center є орієнтація на міждисциплінарність та відкритість до експерименту. Простір функціонує як місце перетину різних художніх мов – візуального мистецтва, перформансу, музики, театру, нових медіа. Така модель сприяє руйнуванню традиційних ієрархій між митцем і глядачем, формуючи партисипативну культуру та активну аудиторію, що залучена до процесу співтворчості.

Окрім художнього виміру, Jam Factory Art Center відіграє значну соціальну роль, виступаючи інструментом ревіталізації міського середовища. Розміщення мистецького хабу в колишній промисловій зоні сприяє переосмисленню урбаністичного простору, формуванню нової культурної ідентичності району та активізації локальних спільнот. Таким чином, інновація постає не лише як технологічне оновлення, а як комплексна соціокультурна трансформація [2].

Іншу модель інноваційної трансформації репрезентує Мистецький Арсенал у Києві – масштабна державна інституція, яка поєднує статус національного культурного центру з активним впровадженням сучасних мистецьких практик. У цьому випадку інновації реалізуються в межах інституційної структури, що

дозволяє поєднати стабільність та експеримент, професіоналізацію та відкритість до нових форматів [2; 8].

Мистецький Арсенал демонструє ефективність мультимедійних та імерсивних виставкових форматів, які змінюють характер взаємодії з глядачем. Використання цифрових технологій, складних експозиційних сценаріїв та інтерактивних елементів формує багаторівневий досвід сприйняття, де відвідувач перестає бути пасивним спостерігачем і залучається до активного осмислення мистецького контенту.

Окрему роль у діяльності Мистецького Арсеналу відіграють освітні та просвітницькі програми, які доповнюють виставкову діяльність та сприяють формуванню довготривалої взаємодії з аудиторією. Лекції, публічні дискусії, воркшопи та фестивальні формати створюють умови для інтерпретації сучасного мистецтва в ширшому соціокультурному контексті, що відповідає тенденціям демократизації культурних інституцій [2; 3].

Порівняльний аналіз цих кейсів дозволяє окреслити дві ключові моделі трансформації мистецького простору в Україні: децентралізовану модель креативного хабу та інституційну модель національного культурного центру. Обидві моделі, незважаючи на різні масштаби та організаційні принципи, демонструють спільну спрямованість на інтерактивність, міждисциплінарність та залучення аудиторії як активного учасника культурного процесу [1; 2].

Таким чином, інноваційні кейси трансформації мистецького простору в Україні засвідчують перехід від традиційної репрезентації мистецтва до створення культурних екосистем, здатних інтегрувати художні, соціальні та технологічні виміри. Ці процеси формують підґрунтя для подальшого розвитку мистецьких колективів та інституцій у контексті глобальних викликів і локальних потреб сучасного суспільства.

Онлайн-проекти та цифрові формати як відповідь на кризу. Кризові події останніх років – пандемія COVID-19 та повномасштабна війна – суттєво вплинули на функціонування мистецького сектору України, прискоривши процеси цифровізації та переосмислення форматів культурної діяльності.

Онлайн-проекти з тимчасового інструменту адаптації перетворилися на повноцінну форму існування мистецьких практик, що має власну естетику, драматургію та комунікативну логіку.

Цифрові платформи стали середовищем, у якому мистецькі колективи отримали можливість зберігати безперервність творчого процесу в умовах фізичних обмежень. Віртуальні виставки, онлайн-перформанси та стрімінгові покази дозволили не лише підтримувати контакт із національною аудиторією, а й значно розширити географію присутності українського мистецтва, долаючи просторові та часові бар'єри [1; 8].

Важливою рисою українських онлайн-проектів стало поступове відходження від прямого копіювання офлайн-подій. Митці та інституції почали розробляти автономні цифрові продукти, орієнтовані на специфіку екранного сприйняття. Це сприяло формуванню нових форм художньої мови, у яких поєднуються візуальні, аудіальні та інтерактивні елементи, а сам глядач набуває більш активної ролі у процесі інтерпретації [3; 4].

Особливе значення у цифровому мистецькому просторі набула діяльність, пов'язана з оцифруванням культурної спадщини. Створення цифрових архівів, віртуальних турів та онлайн-колекцій стало інструментом збереження культурної пам'яті в умовах загрози фізичного знищення культурних об'єктів. У цьому контексті цифровізація виконує не лише технологічну, а й символічну функцію, фіксує культурну ідентичність як форму спротиву та самозбереження.

Онлайн-проекти також сприяли появі нових економічних моделей у мистецькому середовищі. Застосування цифрових платформ, NFT-механізмів та альтернативних форм монетизації дозволило частково компенсувати втрати від скорочення традиційних джерел фінансування. Хоча ці практики перебувають на етапі становлення, вони демонструють потенціал для формування більш гнучких та децентралізованих фінансових моделей у культурному секторі [3].

Зміна формату мистецької події у цифровому середовищі вплинула й на характер комунікації з аудиторією. Соціальні мережі, онлайн-дискусії та

інтерактивні формати зворотного зв'язку перетворили глядача на активного учасника культурного процесу, що відповідає сучасним концепціям партисипативної культури та співтворчості.

Водночас цифрові формати актуалізували низку проблемних аспектів, зокрема питання цифрової нерівності, втрати тілесного досвіду та перенасичення інформаційного простору. Ці виклики потребують подальшого теоретичного осмислення та пошуку балансів між онлайн- та офлайн-практиками, що підтверджує доцільність розвитку гібридних моделей мистецької діяльності [2; 7].

Отже, онлайн-проекти та цифрові формати в сучасному мистецькому просторі України постають не лише як вимушена відповідь на кризові обставини, а як важливий напрям інноваційного розвитку. Вони формують нові способи художнього висловлювання, комунікації та збереження культурної пам'яті, створюючи передумови для подальшої трансформації мистецьких колективів у цифрову епоху.

VR/AR-технології та інтерактивність. Розвиток технологій віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) суттєво змінює сучасний мистецький ландшафт, пропонуючи нові форми художнього висловлювання та способи взаємодії з аудиторією. У межах цих технологій мистецький твір перестає бути статичним об'єктом і набуває характеристик динамічного середовища, в якому глядач стає активним учасником художнього процесу [1; 4].

VR-проекти створюють умови для повного занурення в автономні мистецькі світи, що функціонують за власними просторово-часовими законами. Такий формат дозволяє митцям експериментувати з наративом, тілесністю та перцептивними механізмами, розширюючи межі традиційного мистецтва. Водночас глядач не лише споглядає, а й переживає мистецький досвід, що сприяє формуванню глибшого емоційного та когнітивного залучення [4; 7].

Доповнена реальність, на відміну від VR, інтегрує цифрові елементи у фізичний простір, створюючи гібридні форми мистецької реальності. AR-технології активно використовуються в музейних експозиціях, міських

мистецьких інтервенціях та перформативних практиках, розширюючи можливості інтерпретації культурних об'єктів і надаючи нові шари смислу знайомим просторам.

Інтерактивність є ключовою характеристикою VR/AR-мистецтва, оскільки саме взаємодія з аудиторією формує остаточний вигляд художнього твору. Такий підхід відповідає сучасним теоретичним уявленням про мистецтво як процес співтворчості, у межах якого межі між автором і реципієнтом стають умовними.

В українському мистецькому контексті VR/AR-практики набувають особливого значення у зв'язку з необхідністю репрезентації складних соціокультурних тем – пам'яті, травми, війни та ідентичності. Імерсивні формати дозволяють створювати емоційно насичені наративи, що сприяють глибшому осмисленню цих тем і формуванню емпатійного досвіду [1; 6].

Водночас впровадження VR/AR-технологій актуалізує низку викликів, пов'язаних із доступністю обладнання, технічною підготовкою митців та необхідністю міждисциплінарної співпраці. Ефективне використання цих технологій потребує поєднання художньої інтуїції з технічними компетенціями, що стимулює появу нових професійних ролей у сфері мистецтва та культури [7].

Загалом VR/AR-технології та інтерактивні практики формують нову парадигму мистецької діяльності, у якій художній досвід визначається не лише змістом твору, а й характером взаємодії з ним. Ці технології сприяють переходу від репрезентативних до досвідних форм мистецтва, розширюючи можливості українських мистецьких колективів у контексті глобального культурного діалогу.

Гібридні форми та міжнародні партнерства. Гібридні мистецькі форми поєднують традиційне живе виконання з цифровими технологіями, створюючи багатовимірний художній досвід, який виходить за межі класичної сцени чи експозиційного простору. Такий підхід дозволяє митцям працювати зі складними темами, такими як історична пам'ять, соціальні конфлікти, травма та

колективна ідентичність, використовуючи різні художні мови та медіа. Гібридні практики забезпечують синергію між театральними, музичними, візуальними та цифровими формами, що дозволяє досягати більшої емоційної та когнітивної залученості аудиторії [4].

Особливість гібридних проєктів полягає у здатності адаптуватися до різних платформ і форматів – від фізичних вистав та концертів до онлайн-презентацій і віртуальних експозицій. Це забезпечує максимальну доступність та відкритість мистецького продукту, а також розширює аудиторію за межі локального контексту. Наприклад, українські театральні колективи та музичні ансамблі активно використовують стрімінгові платформи та VR-інтервенції для створення інтерактивних проєктів, що дозволяють глядачам брати участь у події незалежно від географічного розташування [1; 6].

Міжнародні партнерства виконують стратегічну роль у розвитку українських мистецьких колективів. Співпраця з закордонними інституціями забезпечує доступ до сучасних технологій, методологій та фінансових ресурсів, а також сприяє обміну досвідом і розширенню професійних компетенцій митців. У контексті війни та глобальних викликів міжнародні партнерства набувають додаткового значення як інструмент культурної дипломатії та м'якої сили, дозволяючи репрезентувати українську культуру на світовій арені та зміцнювати її позиції у глобальному культурному дискурсі [6; 7].

Гібридні форми також стимулюють розвиток інноваційної екосистеми, де мистецтво стає платформою для соціального діалогу, освітніх програм та міждисциплінарних проєктів. Вони створюють умови для колаборації між художниками, технологіями, культурологами та урбаністами, що дозволяє інтегрувати мистецькі практики у ширший соціокультурний контекст [1; 4].

Завдяки гібридним форматам українські мистецькі колективи здатні не лише зберегти творчий потенціал у кризових умовах, а й перетворювати обмеження на джерело інновацій, формуючи нову парадигму мистецтва, де живе та цифрове, локальне та глобальне, традиційне та сучасне існують у синергії.

Висновки. Проведений аналіз інноваційних практик діяльності мистецьких колективів в Україні засвідчує глибоку трансформацію культурного поля, зумовлену поєднанням технологічних, соціальних та геополітичних чинників. Інновації перестають бути маргінальним явищем або винятком і стають базовою умовою життєздатності мистецьких інституцій та колективів. Вони забезпечують адаптацію до нових умов, зокрема цифровізації, пандемічних обмежень та повномасштабної війни, а також дозволяють формувати нові культурні екосистеми, здатні до саморозвитку та міжнародної інтеграції.

Досліджені кейси демонструють різні моделі інноваційного розвитку. Jam Factory Art Center у Львові репрезентує модель креативного хабу, де інновація полягає насамперед у новій організації простору, взаємодії та економіки культури. Така модель забезпечує мультифункціональність, синергію освіти, мистецтва та комерційних та соціальних ініціатив, сприяє демократизації мистецтва і ревіталізації міського середовища [9].

Мистецький Арсенал у Києві ілюструє потенціал інституційних інновацій у межах великої державної структури, здатної поєднувати масштабність, професійність та експеримент. Застосування мультимедійних технологій, імерсивних виставкових форматів та розгалужених освітніх програм формує багаторівневу систему взаємодії з аудиторією та інтеграцію українського мистецтва у міжнародний контекст [10].

Онлайн-проекти та цифрові платформи засвідчують, що мистецтво здатне не лише адаптуватися до кризових умов, а й трансформувати ці умови на ресурс для розвитку. Цифровізація змінює не лише формат презентації мистецтва, а й саму логіку його створення, рецепції та архівації. Віртуальні виставки, стрімінгові платформи, цифрові архіви та NFT-практики формують автономні художні продукти, що розширюють межі аудиторії та активізують інтерактивну участь [8].

VR- та AR-технології відкривають перспективу формування принципово нової художньої мови, де межі між реальним і віртуальним, автором і глядачем,

твором і процесом стають рухливими. Такі технології перетворюють мистецький твір з об'єкта на процес, що формується у взаємодії з аудиторією, і відповідають сучасним постмодерним концепціям співтворчості та демократизації культури [4].

Гібридні форми мистецтва, які об'єднують живе виконання з цифровими технологіями, дозволяють працювати зі складними темами — пам'яттю, травмою, ідентичністю — використовуючи багатопланові художні мови. Міжнародні партнерства забезпечують доступ до ресурсів, досвіду та глобальної аудиторії, а також виконують функцію культурної дипломатії та інструменту м'якої сили в умовах війни [5; 7].

Загалом, інноваційні практики мистецьких колективів України формують основу для створення нових культурних екосистем, здатних до саморозвитку, міжнародної інтеграції та збереження національної ідентичності. У контексті глобальних викликів культура постає не лише сферою творчості, а й важливим інструментом соціальної стійкості, культурної дипломатії та символічного опору. Вона демонструє здатність трансформувати кризові ситуації на нові можливості для розвитку та інновацій, закладаючи фундамент для сталого майбутнього українського мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сучков Д., Красненко О., Лішафай О. Музеї майбутнього: як VR, AR та інтерактивні технології змінюють сприйняття мистецтва. *Fine Art and Culture Studies*. 2025. № 1. С. 430–437. DOI: 10.32782/facs-2025-1-60.
2. Пархоменко А., Сумятін С. Впливи цифрових інформаційних технологій на трансформації в культурній сфері. *Fine Art and Culture Studies*. 2025. № 1. С. 377–386. DOI: 10.32782/facs-2025-1-54.
3. Капустін П. Р. Цифрове мистецтво та його вплив на традиційне мистецтво початку ХХІ століття. *Український мистецькознавчий дискурс*. 2024. № 2. С. 61–65. DOI: 10.32782/uad.2024.2.7.

4. The Interactive Nature of VR Art in the New Media Context. *Journal of Cases on Information Technology*. 2025. Vol. 27, No. 1. DOI: 10.4018/JCIT.382565.
5. Щербаков С. Технології 3D та AR як засоби творчого вираження скульптора. *Українська академія мистецтва*. 2024. Вип. 36. DOI: 10.32782/2411-3034-2024-36-22.
6. Тіщенко О., Волчукова В., Барабаш О., Алтухов В. Вплив VR і AR на хореографічне мистецтво. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2025. № 1 (34). DOI: 10.63437/3083-6433-2025-1(34)-12.
7. Barry D. M., Kanematsu H. (eds.). *Applications of Metaverse and Virtual Reality to Creative Education and Industry*. Singapore : Springer, 2025. 312 p. ISBN 978-981-96-3341-8.
8. Український культурний фонд. Аналітичні звіти про цифровізацію культури в Україні. Київ, 2021–2024.

GEOGRAPHY AND GEOLOGY

УДК 37.018.43:004.8:91

Сухоруков Юрій Олексійович

Вчитель географії

Старомерчицького ліцею

Валківської Міської ради

Богодухівського району

Харківської області

сел. Старий Мерчик,

Харківська область

Україна

ВИКОРИСТАННЯ ШІ-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ОСОБИСТЕ ОСМИСЛЕННЯ

Анотація. Період дистанційного навчання став серйозним випробуванням для освітньої системи, особливо для предметів, що традиційно спираються на візуальні матеріали, практичні спостереження та живу взаємодію. Географія — саме такий предмет. Однак стрімкий розвиток цифрових інструментів, зокрема технологій штучного інтелекту (ШІ), відкрив нові можливості для викладання та засвоєння географічних знань. У цій роботі розглянуто позитивні й негативні аспекти використання ШІ-технологій під час дистанційного навчання, а також запропоновано особисте осмислення ролі ШІ у сучасному освітньому процесі. Світ змінюється з неймовірною швидкістю, і освіта не може залишатися осторонь. Це моя спроба осмислити цей досвід – із усіма його світлими та тіньовими сторонами

Дистанційне навчання стало тим викликом, який змусив учителів і учнів швидко адаптуватися до нових форматів взаємодії. Здавалося, що географія — наука, яка потребує живого пояснення, карт, демонстрацій, дискусій, — буде страждати найбільше. Але парадоксально, що саме в цей час активно з'явилися інструменти, що допомагають не просто замінити традиційний урок, а іноді навіть зробити його глибшим і цікавішим. Я маю на увазі ІІІ-технології — системи, які сьогодні вміють пояснювати, моделювати, візуалізувати й аналізувати інформацію майже так само, як живий консультант.

Коли я вперше почав експериментувати з ІІІ-інструментами, мої почуття були змішаними: від захоплення новими можливостями до тривоги за майбутнє ролі вчителя. Дистанційне навчання, посилила потребу в інструментах, які могли б підтримувати зв'язок з учнями та забезпечувати якісний матеріал без прямого контакту. ІІІ надав мені цю можливість, але змусив замислитися про людський вимір освіти

Плюси використання ІІІ на уроках географії

- 1. Персоналізація навчання:** Найбільший плюс, на мою думку. ІІІ може аналізувати прогрес кожного учня і пропонувати завдання, адаптовані до його рівня та темпу сприйняття. Наприклад, для когось він згенерує додаткові тести по темі "Кліматичні пояси", а для іншого – інтерактивну карту з детальним описом тих же поясів. Це дозволяє ефективніше працювати з різними потребами дітей. Учень може задавати ІІІ будь-які питання: від найпростіших («що таке стратосфера?») до складних («чому Південна Америка має таку різноманітність кліматів?»). ІІІ не втомлюється від повторів і не оцінює — що важливо для підлітків, які бояться “дурних запитань”.
- 2. Візуалізація складних процесів:** Географія – наука візуальна. ІІІ допомагає створювати інтерактивні карти, 3D-моделі рельєфу, анімації природних явищ (наприклад, виверження вулканів чи рух літосферних плит), що значно

полегшує розуміння абстрактних або важкодоступних тем. Це робить уроки більш захопливими та динамічними.

3. Економія часу й розширені можливості для вчителя

Підготовка дидактичних матеріалів, тестів, перевірка деяких завдань – усе це забирало левову частку мого часу. ШІ-генератори допомагають автоматизувати ці процеси, вивільняючи час для більш творчої роботи та індивідуальної взаємодії з учнями.

ШІ може створити:

- тематичні картки,
- тести,
- тренажери,
- кросворди,
- короткі відеопояснення,
- адаптовані матеріали для різних рівнів підготовки.

Учитель звільняє час для творчої роботи, а не лише «паперової рутини».

4. Миттєвий зворотний зв'язок: Учні можуть отримувати негайну відповідь від віртуальних помічників або чат-ботів на базові запитання чи при виконанні тестів. Це підтримує їхню зацікавленість і мотивацію.

Мінуси та ризики

- 1. "Залізна завіса" між вчителем та учнем:** Надмірне використання ШІ може зменшити живе спілкування, емоційну підтримку та особистий контакт, які є критично важливими в освітньому процесі. Ніщо не замінить співчуття, інтуїції та людського підходу вчителя.
- 2. Проблема достовірності інформації:** Алгоритми ШІ можуть генерувати неперевірену або упереджену інформацію (так звані "галюцинації"). Вчитель має постійно перевіряти згенерований контент, а учнів потрібно вчити критичному мисленню, щоб вони не сприймали все, що видає ШІ, за істину в останній інстанції.

3. **Цифрова нерівність:** Не всі учні мають стабільний доступ до високошвидкісного інтернету чи сучасних пристроїв, необхідних для повноцінної роботи з ІІІ-інструментами. Це може посилити розрив у якості освіти між учнями.
4. **Приватність даних:** Використання ІІІ пов'язане зі збором та обробкою великої кількості даних про учнів, що порушує питання конфіденційності та безпеки.
5. **Зменшення критичного мислення**
Є небезпека, що учень перестане аналізувати — ІІІ ж «підкаже відповідь». Особливо це відчутно при дистанційних контрольних, коли знання підміняє швидкий пошук.
6. **Надмірна залежність від технологій**
Якщо ІІІ перестає працювати або немає доступу до Інтернету, продуктивність уроку різко падає. Учень, який звик отримувати готову відповідь, може розгубитися.
7. **Зниження живої взаємодії**
Географія — це не тільки про факти, а й про емоцію, про захоплення світом. ІІІ цього не передасть. Уроки можуть стати «технічними», якщо не зберігати баланс

Особисте осмислення

Я вважаю, що ІІІ став для географії тим інструментом, який може або оживити урок, або зруйнувати його змістовність — залежно від того, як ним користуватися.

Під час дистанційного навчання я особливо відчув, наскільки важливо знайти баланс: не підміняти навчання технологією, але й не ігнорувати її можливості.

Географія — це про світ, а світ сьогодні цифровий. ІІІ дозволяє побачити невидиме, уявити складне, дослідити незвідане. Але він не може замінити

людське здивування, інтерес, допитливість — ті речі, без яких географія втрачає сенс.

Тому ШІ я сприймаю не як загрозу, і не як панацею, а як інструмент. Потужний, інколи геніальний, але все ж інструмент. І завдання вчителя — навчити учня користуватися ним мудро, не забуваючи думати власною головою.

Він як сучасний навігатор: допомагає прокласти маршрут, оминати затори, але кінцеву мету подорожі та спосіб її досягнення обирає людина.

Уроки географії під час дистанційного навчання з ШІ стали більш технологічними, гнучкими та, безумовно, цікавими. Проте, як людина і педагог, я вважаю, що справжня магія навчання відбувається не завдяки алгоритмам, а завдяки **людській взаємодії**, здатності надихати, ставити правильні запитання та формувати цінності. ШІ може допомогти нам швидше дістатися до знань, але тільки вчитель може допомогти зрозуміти, навіщо ми туди прямуємо.

Висновки

1. ШІ суттєво розширює можливості викладання географії, особливо під час дистанційного навчання.
2. Його використання покращує візуалізацію, адаптацію матеріалу та підвищує мотивацію учнів.
3. Разом із тим з'являються ризики: зниження критичного мислення, залежність від технологій та етичні проблеми.
4. Традиційні методи не втрачають своєї цінності — вони доповнюються сучасними інструментами.
5. Оптимальним є баланс між цифровими технологіями та педагогічною майстерністю вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністерство освіти і науки України. Матеріали з цифровізації освіти, 2020–2024.

2. Anderson, J. *AI in Education: Opportunities and Risks*. Oxford University Press, 2022.
3. UNESCO. *AI and the Future of Teaching*, 2021.
4. Наукові статті з методики викладання географії (2019–2024). ст. 36-98.
5. Kuhlman, T. *Digital Pedagogy in Geography Teaching*, Berlin: GeoDidact, 2023.

INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

UDC 004.8

Honcharuk Oleh Mykolayovych

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Language Training
Kharkiv National University of Internal Affairs

Voropaiev Denys Vitaliiovich

Didenko Oleksandr Romanovych

Sitalo Maksym Andriyovich

Cadets of Educational and Scientific Institute No. 4
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine

DEVELOPMENT OF A MECHANISM FOR PROTECTION AGAINST DATA LEAKAGE ATTACKS USING FEDERATED LEARNING AND DIFFERENTIAL PRIVACY

Federated Learning (FL), in combination with Differential Privacy (DP), has become a key research direction amid the rapid development of digital technologies and machine learning. As the scale of data processing increases, so does the need to ensure information confidentiality, especially when dealing with sensitive data such as medical records, financial documentation, or users' personal information. Traditional centralized approaches to training machine learning models are associated with significant risks of data leakage, which exacerbates security concerns. Even intermediate information transmitted during training (for example, model updates)

can be exploited to carry out privacy attacks, such as membership inference or partial reconstruction of the original training data [1],[2].

In this context, the primary objective of the study is to develop a mechanism for the effective integration of two innovative concepts—Federated Learning and Differential Privacy—to simultaneously enable distributed model training without sharing raw data and to ensure the protection of model updates exchanged between clients and the server [3]. Achieving this goal requires not only a theoretical analysis of the underlying principles but also an experimental evaluation of the proposed mechanism to assess its effectiveness and practical applicability in modern cybersecurity and machine learning environments.

Before developing the mechanism itself, it is necessary to establish a solid theoretical foundation. The initial stage of the research focuses on a detailed analysis of the Federated Learning architecture, which involves training models directly on users' devices. In this process, only model updates (gradients) are transmitted to the central server, where they are aggregated, for instance, using the FedAvg algorithm. In parallel, the mathematical framework of Differential Privacy—the primary method for quantitatively defining privacy guarantees—is examined. This approach is characterized by the parameters (ϵ, δ) and ensures that the presence or absence of a particular record in the training dataset has a minimal impact on the computation outcome. Another essential component of the theoretical analysis is the classification of contemporary privacy threats in Federated Learning, ranging from Membership Inference Attacks (MIA) to more advanced data reconstruction attacks that enable the recovery of original data solely based on model gradients [4].

The core part of the study is devoted to designing a model update algorithm that incorporates Differential Privacy within the Federated Learning environment. On the client side, this process is implemented as a two-stage method. The first stage involves gradient clipping, which limits gradient sensitivity and creates the necessary conditions for the correct application of privacy mechanisms. The second stage introduces the Gaussian mechanism, which adds random noise to the gradients. The

magnitude of this noise is determined by the predefined privacy budget ϵ and the clipping threshold C .

On the server side, the collected noisy updates from all participants are aggregated, for example, using the FedAvg method. As a result, a new global model is produced that guarantees a certain level of privacy protection. The analysis also justifies the choice of a specific machine learning model (in particular, a convolutional neural network for classification tasks) and determines the optimal values of the parameters ϵ and C . This ensures a balanced trade-off between model accuracy and the degree of data protection.

The practical value of the research is validated through a series of detailed experiments. These experiments involve the creation of a test environment to simulate the distributed learning process using a selected dataset, such as CIFAR-10, partitioned among 100 clients. A central focus of the experimental evaluation is the analysis of the trade-off between model accuracy and privacy guarantees. Specifically, the study examines how the performance of the final model changes as the value of the parameter ϵ is gradually reduced, thereby strengthening privacy guarantees. The final and most critical stage involves assessing the proposed approach's resistance to data leakage attacks [5]. To this end, the FL-DP method is tested against a Membership Inference Attack applied to a model trained using the proposed mechanism. The results are compared with those obtained from a similar attack on a standard Federated Learning model without privacy protection. Privacy is considered strong if the MIA accuracy approaches random guessing, that is, approximately 50%. The final results are presented in the form of tables and graphs, clearly demonstrating the advantages and effectiveness of the proposed mechanism compared to baseline approaches.

In the concluding section, the obtained results are summarized, and the degree to which the stated objective has been achieved is assessed. The main emphasis is placed on conclusions regarding the effectiveness of the proposed mechanism, particularly its ability to provide mathematically proven privacy guarantees without compromising acceptable—and in some cases high—model accuracy. The significant

value of the study lies in the developed methodology, which can be directly applied in critical domains where data protection is a priority, such as mobile healthcare applications and financial information systems. Finally, directions for future research are outlined, including the reduction of computational overhead, the development of methods for dynamically adjusting the privacy parameter ϵ during training, and the integration of the proposed mechanism with other protection techniques, such as homomorphic encryption or trusted execution environments (TEE).

REFERENCES:

1. McMahan B., Moore E., Ramage D., Hampson S., Arcas B. A. y. Communication-Efficient Learning of Deep Networks from Decentralized Data // Proceedings of the 20th International Conference on Artificial Intelligence and Statistics (AISTATS). – 2017. – P. 1273–1282. – URL: <https://arxiv.org/abs/1602.05629>
2. Dwork C., Roth A. The Algorithmic Foundations of Differential Privacy. – Hanover : Now Publishers Inc., 2014. – 261 p. – URL: <https://www.cis.upenn.edu/~aaroht/Papers/privacybook.pdf>
3. Abadi M., Chu A., Goodfellow I. et al. Deep Learning with Differential Privacy // Proceedings of the ACM SIGSAC Conference on Computer and Communications Security (CCS). – 2016. – P. 308–318. – URL: <https://arxiv.org/abs/1607.00133>
4. Nasr M., Shokri R., Houmansadr A. Comprehensive Privacy Analysis of Deep Learning: Stand-alone and Federated Learning under Passive and Active White-box Inference Attacks // IEEE Symposium on Security and Privacy. – 2019. – P. 739–753. – URL: <https://arxiv.org/abs/1812.00910>
5. Geyer R. C., Klein T., Nabi M. Differentially Private Federated Learning: A Client Level Perspective // NeurIPS Workshop on Private Multi-Party Machine Learning. – 2017. – URL: <https://arxiv.org/abs/1712.07557>

Kalienichenko Lidiia Ivanovna

Doctor of Law, Professor

Pavlov Pavel Oleksiiovych

Yepik Maksym Romanovych

Bogdar Yaroslav Oleksiiovych

Cadets of the Education and Research Institute No. 4

Kharkiv National University of Internal Affairs

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

SOCIAL ENGINEERING AND PROTECTION AGAINST IT

Abstract. In today's world, where information technologies are developing rapidly and digital systems have become an integral part of everyday life, the issue of cybersecurity has become particularly acute. However, even the most modern technical protection tools often prove powerless against the main vulnerability – the human factor. It is trust, carelessness, fear, the desire to help, or a lack of awareness that attackers most often use to gain access to confidential information and protected systems. This direction of attacks is called social engineering – a set of methods that combine psychological pressure, manipulation, and technical techniques to deceive the victim.

Keywords: social engineering, cybersecurity, human factor, manipulation, information security, multi-factor authentication.

Social engineering is one of the main initial vectors of most serious cyberattacks. According to the Verizon DBIR 2024, 74% of all information security breaches are related to the human factor, and in 68% of cases, it is social engineering that opens the door to attackers. Methods are becoming increasingly sophisticated, personalized, and actively use artificial intelligence and deepfakes; therefore, they

can only be effectively countered through a deep understanding of the nature of the attacks and a comprehensive approach to protection.

Methodological basis includes a systems approach, theoretical analysis and synthesis of scientific literature, international standards, the comparative – analytical method, case studies of real incidents, situation modeling, and expert assessments.

Social engineering is the art of manipulating people into voluntarily disclosing confidential data or performing actions required by the attacker. Unlike classic hacking attacks that seek technical vulnerabilities, social engineering specifically exploits weaknesses in human psychology: trust, fear, urgency, curiosity, and a sense of duty. The term gained wide recognition thanks to Kevin Mitnick, who in the 1980s and 1990s gained access to protected systems by simply calling employees and posing as a colleague or technical support. Today, attacks are closely integrated with technical tools: attackers actively use data from open sources, create deeply personalized scenarios, and use artificial intelligence to generate texts, voice, and deepfake videos.

Among the most common types of attacks are phishing and its derivatives: spear-phishing, whaling, vishing, and smishing. A special place is occupied by pretexting-creating a detailed, plausible legend and conducting a live dialogue, during which the attacker improvises and answers any clarifying questions from the victim, demonstrating deep knowledge of the organization's internal workings.

Protection against social engineering must be multi-layered and combine technical, organizational, educational, and procedural measures. At the technical level, modern anti-phishing filters based on machine learning, mandatory multi-factor authentication, DLP, EDR, and IDS/IPS systems are effective. Organizational measures include clear security policies, the principle of least privilege, strict control of physical access, and mandatory dual verification of critical operations. The most important component remains regular staff training: mandatory workshops, analysis of real cases, and, most importantly, controlled simulations of phishing, vishing, and pretexting, followed by an individual analysis of errors. It is important to foster a culture in which reporting suspicious activity is encouraged rather than punished.

Every employee must follow simple rules: verify requests for confidential information through an independent channel, do not follow suspicious links, do not open suspicious attachments, do not publish excessive information on social networks, and stop and think when a message triggers strong emotions. Even the best protection does not rule out incidents; therefore, a clear response plan is needed with a maximum reaction time of up to 15 minutes, blocking of compromised accounts, and subsequent investigation.

An analysis of the current state shows alarming trends: the number of phishing campaigns has increased by 58%, spear-phishing by 127%, and deepfake fraud alone in the first half of 2025 caused losses of over \$2.8 billion. Only 31% of companies regularly conduct attack simulations, and 19% have MFA on all critical systems. Research has confirmed that true resilience is achieved only through a comprehensive approach that turns the human factor from a weak point into an additional barrier.

To significantly improve protection, it is recommended to implement mandatory MFA without exceptions, conduct realistic simulations of all types of attacks at least once a quarter with individual analysis, create an internal database of typical scenarios and "red flags" for the industry, fully implement Zero Trust architecture and the principle of least privilege, restrict the publication of official information and regularly conduct OSINT monitoring of one's own digital footprint, and develop and practice a clear incident response scenario.

Thus, it should be noted that only when modern technical barriers, rigid processes, and the awareness of every employee work as a single mechanism does social engineering lose its effectiveness, and the human factor ceases to be the main threat and becomes the most reliable defensive frontier of the organization.

REFERENCES:

1. What is Social Engineering? URL: <https://www.social-engineer.org/about/> (Accessed: 16.12.2025).

2. Onyska S. S. "Social Engineering as a Means of Carrying Out Psychological Attacks." URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/14071/1/233.pdf> (Accessed: 16.12.2025).
3. Ministry of Defense of Ukraine — "Cybersecurity. Aspect 1: Social Networks" section. URL: <https://mod.gov.ua/explanation/osobista – kiberbezpeka – protidiya – fishingu – ta – inshim – zagrozam> (Accessed: 16.12.2025).
4. Khadka, K., Ullah, A. B., Ma, W., Martinez Marroquin, E. "A Survey on the Principles of Persuasion as a Social Engineering Strategy in Phishing." URL: <https://arxiv.org/pdf/2412.18488> (Accessed: 16.12.2025).

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

УДК 616.12-008.337.9-053.7-08:615.214

Солтисік Леся Миколаївна
ст. викладачка кафедри медицини
катастроф та військової медицини
Івано-Франківського національного
медичного університету,
м. Івано-Франківськ, Україна

ВПЛИВ АНКСІОЛІТИКА БІФРЕНУ НА ТРИВОЖНІСТЬ У СТУДЕНТОК З ІДІОПАТИЧНОЮ АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПОТЕНЗІЄЮ

Анотація. Ідіопатична артеріальна гіпотензія (ІАГ) є поширеним функціональним порушенням серед молодих жінок, що супроводжується вегетативними дисфункціями та психоемоційною лабільністю. У роботі представлено результати дослідження ефективності анксиолітичної терапії Біфреном у студенток з ІАГ та симптомами надмірної тривожності. Отримані дані засвідчують значне зниження рівня тривожності у більшості пацієнток після курсу лікування, водночас полісистемна симптоматика потребує комплексного підходу.

Ключові слова: ідіопатична артеріальна гіпотензія, тривожність, анксиолітик, вегетативна дисфункція, Біфрен.

Ідіопатична артеріальна гіпотензія (ІАГ) — функціональний розлад, що часто діагностується у молодих жінок і асоціюється з лабільністю вегетативної

нервової системи та порушеннями адаптаційних механізмів [1]. У клінічній практиці важливо своєчасно виявляти супутню психоемоційну симптоматику, зокрема тривожність, яка є ключовим фактором ризику дезадаптації [2].

Метою дослідження було оцінити ефективність анксиолітичної терапії препаратом Біфрен у студенток з ІАГ на тлі надмірної тривожності.

У дослідженні взяли участь 32 студентки віком 18–24 роки, які були розподілені на основну (n=18) та контрольну групи (n=15). В основній групі визначалась надмірна тривожність (за шкалою Спілбергера–Ханіна) та вегетативні симптоми (опитувальник Lewis) [3]. Терапія проводилась Біфреном у дозі 250–500 мг/добу протягом 3–4 тижнів [4].

Результати дослідження свідчать про зниження рівня тривожності у 77,8 % учасниць основної групи. Покращення сну спостерігалось у 85,7 %, зменшення головокружіння — у 57,1 %, цефалгії — у 42,9 %. Однак вплив на диспептичну, кардіальну та респіраторну симптоматику був обмеженим. Через 3 місяці позитивна динаміка зберігалась у 44,4 % випадків.

Показники адаптаційного потенціалу продемонстрували покращення: кількість випадків із задовільною адаптацією зросла до 55,6 %, а прояви зриву адаптації зменшились до 11,1 %. Дані ВСР підтвердили зменшення вегетативного дисбалансу та підвищення частоти нормотонії.

Отже, терапія Біфреном ефективна щодо надмірної тривожності при ІАГ, однак для досягнення стабільного клінічного ефекту доцільним є використання мультидисциплінарного підходу з включенням фізичної реабілітації та психотерапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Jean-Marie Krzesinski (2023). Functional disorder and arterial hypotension. *Rev Med Liege*. May; 78(5-6), 345-350.

2. Sheiko, N. I., & Feketa, V. P. (2019). Possibilities of using a standardized questionnaire for determining autonomic dysfunctions in young people. *Advances in clinical and experimental medicine*, (2), 170–174.
3. Marushko Yu V., Hyshchak T. V., Izirinska Yu R. (2023). Problematic issues of pathogenesis, diagnosis, prevention and approaches to the treatment of arterial hypotension in children (literary data, own researches). *Ukrainian journal of perinatology and pediatrics*, 3(95), 86-92.
4. de Leon A. S., Tadi P. *Biochemistry, Gamma Aminobutyric Acid*. StatPearls Publishing; 2023.

PEDAGOGY AND EDUCATION

УДК 378.091.3:613:373.3

Волохата Катерина Миколаївна

кандидат педагогічних наук

Косюк Наталя Антонівна

викладач вищої категорії,

Комунальний заклад вищої освіти

«Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського»

м. Бар, Україна

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація: У статті досліджено роль освітнього середовища закладу вищої освіти (ЗВО) у формуванні здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Проаналізовано понятійно-теоретичні підходи до здоров'язбережувальної компетентності, складові здоров'язбережувального освітнього середовища та педагогічні умови його створення. Запропоновано модель інтеграції здоров'язбережувальних технологій у навчальний процес та рекомендації для викладачів і адміністрації ЗВО. Практична значимість роботи полягає у визначенні конкретних заходів, що сприяють формуванню готовності майбутніх учителів до забезпечення здоров'я школярів.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність; освітнє середовище; заклад вищої освіти; майбутній учитель; здоров'язбережувальні технології.

Збереження здоров'я і формування культури здоров'я – важливі завдання сучасної освіти, які вимагають від учителя не лише предметних знань, а й професійної компетентності у сфері здоров'язбереження. Освітнє середовище ЗВО виступає ключовим фактором, який формує у студентів відповідні знання, уміння й ставлення. Розробка теоретико-методичних підходів до створення здоров'язбережувального освітнього середовища має першочергове значення для підготовки вчителя початкової школи.

Пріоритетним вектором державної освітньої політики є забезпечення гарантованих прав здобувачів освіти на отримання якісної освіти за умов психологічної та фізичної безпеки. У наукових дослідженнях численних учених обґрунтовано, що розв'язання цього завдання безпосередньо пов'язане з формуванням безпечного освітнього середовища закладу освіти.

У педагогічній науці здоров'язбережувальної компетентність педагога визначається як «інтегральна якість особистості, що базується на інтеграції знань і досвіду та виявляється в здатності і готовності до діяльності щодо збереження здоров'я в освітньому середовищі» [10, с. 110].

У структурі здоров'язберігаючої компетентності науковці виокремлюють три основні компоненти:

- когнітивний (система знань і пізнавальних вмінь);
- особистісний (наявність і прояв рис особистості, зумовлених характером діяльності з формування здорового способу життя свого та інших людей);
- діяльнісний (здатність обґрунтовано виявляти та раціонально застосовувати шляхи і засоби для найбільш ефективного досягнення мети) [3, с. 33].

Освітнє середовище закладу вищої освіти (ЗВО) є важливим системоутворювальним чинником формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти, зокрема майбутніх педагогів. Саме в межах освітнього середовища відбувається інтеграція навчальної, виховної, наукової та соціокультурної діяльності, що створює умови для усвідомлення цінності

здоров'я, набуття відповідних знань, умінь і практичного досвіду здоров'язбережувальної поведінки.

Освітнє середовище ЗВО розглядається як сукупність матеріально-технічних, організаційно-педагогічних, соціально-психологічних та культурно-ціннісних умов, що впливають на розвиток особистості здобувача освіти. У контексті формування здоров'язбережувальної компетентності особливої значущості набувають безпечність, комфортність і гуманістична спрямованість цього середовища, орієнтованого на збереження фізичного, психічного та соціального здоров'я учасників освітнього процесу.

Важливим компонентом освітнього середовища є організація освітнього процесу, що передбачає раціональний режим навчальної діяльності, чергування розумового та фізичного навантаження, використання здоров'язбережувальних педагогічних технологій, інтерактивних методів навчання, а також формування позитивного емоційного клімату. Такі умови сприяють зниженню рівня перевтоми, стресу, психоемоційного напруження та формують у здобувачів освіти усвідомлене ставлення до власного здоров'я.

Не менш важливим є соціально-психологічний аспект освітнього середовища, який охоплює міжособистісні взаємини між викладачами та студентами, атмосферу партнерства, підтримки, взаємоповаги і довіри. Саме в такому середовищі відбувається розвиток мотивації до здорового способу життя, формування відповідальності за власне здоров'я та здоров'я інших, що є сутнісними ознаками здоров'язбережувальної компетентності майбутнього педагога.

Значний вплив на формування здоров'язбережувальної компетентності має також матеріально-просторове середовище ЗВО, яке передбачає відповідність навчальних приміщень санітарно-гігієнічним нормам, наявність умов для рухової активності, організацію зон відпочинку, доступ до спортивної інфраструктури та ресурсів для підтримки здорового способу життя.

Серед різновидів здоров'язберігаючих технологій особливу значущість у межах даного дослідження мають освітні здоров'язберігаючі технології, які

розглядаються як синергетична система заходів, що забезпечує взаємозв'язок і взаємодію всіх складових освітнього середовища з метою збереження та зміцнення здоров'я особистості на кожному етапі навчання. Основна мета таких технологій полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти системи знань, умінь та практичних навичок ведення здорового способу життя у повсякденній діяльності.

Важливим напрямом покращення здоров'я здобувачів вищої освіти є розробка та впровадження цілісних програм здоров'язбереження, що включають:

- регулярні фізичні вправи, які передбачають обов'язкове заняття спортом;
- здорове харчування, з акцентом на доступність корисної їжі у студентських їдальнях;•психологічну підтримку, зокрема тренінги зі стресостійкості та медитації;
- цифрову детоксикацію, яка спрямована на обмеження за часом використання гаджетів перед сном;
- гнучкий розклад занять, що дозволяє здобувачі освіти уникати перевантаження та підтримувати баланс між навчанням і відпочинком. [10, с. 110].

Таким чином, освітнє середовище закладу вищої освіти виступає багатовимірним фактором формування здоров'язберезувальної компетентності, оскільки забезпечує не лише засвоєння теоретичних знань, а й створює умови для практичного опанування здоров'язберезувальних умінь і навичок, розвитку ціннісного ставлення до здоров'я та готовності майбутніх педагогів реалізовувати ці підходи у власній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойченко А. Здоров'язбереження здобувачів вищої освіти в умовах сучасного освітнього середовища. *Освіта. Інноватика. Практика*, 13(6), 7–11. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i6-001>

2. Калька Н., Макаренко С. Здоров'язберігаючі компетенції педагога в умовах сучасного освітнього простору. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2013. №4. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/contents/23>
3. Штонда А.Г. «Здоров'язбережувальна компетентність педагога: необхідність та змістова спрямованість у професійній підготовці». X Міжнар. наук.-практ. онлайн Internet-конф. Сучасні тенденції та перспективи гармонійного розвитку учнівської та студентської молоді в умовах ступеневої освіти. 2019, С. 109–111. URL: <https://is.gd/BeAIZN>

Головко Іван Костянтинович

кандидат політичних наук, доцент

Лихачова Катерина Костянтинівна

студентка

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара

м. Дніпро, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Анотація. Стаття аналізує вплив штучного інтелекту на міжнародні відносини та глобальну політику. Розглядаються концепції реалізму, лібералізму та конструктивізму у контексті цифрової трансформації, зміни балансу сил, формування цифрової дипломатії, інформаційно-аналітичної влади та нових механізмів глобального врядування, що визначають структуру та динаміку світового порядку.

Ключові слова: штучний інтелект, міжнародні відносини, цифрова дипломатія, глобальне врядування, цифрова асиметрія, стратегічна влада, інноваційні технології.

На початку XXI століття міжнародні відносини переживають одну з найглибших трансформацій з часів завершення холодної війни. Стрімкий розвиток цифрових технологій, передусім штучного інтелекту (ШІ), докорінно змінює уявлення про джерела влади, безпеку, суверенітет і механізми глобального управління. Якщо раніше ключовими чинниками міжнародної сили вважалися військовий потенціал, контроль над територією та економічні ресурси, то сьогодні дедалі більшого значення набувають дані, алгоритми та

здатність держави інтегрувати інноваційні технології у політичні й управлінські процеси.

Штучний інтелект у цьому контексті виступає не просто технологічним інструментом, а системоутворюючим фактором сучасного світового порядку. Його вплив виходить далеко за межі економіки чи інформаційних технологій, охоплюючи сфери дипломатії, безпеки, міжнародного права та глобальної комунікації. Саме тому теоретичне осмислення ролі ШІ у міжнародних відносинах є необхідною умовою адекватного розуміння сучасних геополітичних процесів.

Сучасний розвиток ШІ відбувається в умовах жорсткої міжнародної конкуренції. За даними Brookings Institution, основні інвестиції у сфері штучного інтелекту зосереджені у США, Китаї, Європейському Союзі та Ізраїлі, що свідчить про формування нового технологічного поділу світу. І. Ведмеденко зазначає, що Китай випереджає США за кількістю патентів у галузі генеративного ШІ, що має не лише економічні, а й геополітичні наслідки [1].

Н. Булатова та Н. Резнікова вводять поняття «цифрової асиметрії», під яким розуміють нерівномірний доступ держав до технологічних ресурсів, дослідницьких центрів і власних алгоритмів [2, с. 49]. У результаті формується нова залежність: країни, які не контролюють цифрові інфраструктури, втрачають частину суверенітету та стають споживачами зовнішніх технологічних рішень.

Цей процес змінює класичну модель міжнародної ієрархії, у якій лідерство визначалося військовою або економічною потужністю. У цифрову епоху вирішальним стає контроль над даними, обчислювальними потужностями та стандартами використання ШІ.

Для ґрунтовного розуміння впливу штучного інтелекту на міжнародні відносини доцільно звернутися до провідних теоретичних парадигм політичної науки. Класичні теорії міжнародних відносин, зокрема реалізм, лібералізм і конструктивізм, попри їхнє формування у доцифрову епоху, зберігають аналітичну цінність і дозволяють по-різному інтерпретувати роль інноваційних

технологій у сучасному світі. Розглянемо основні підходи до аналізу міжнародних відносин у контексті цифрової трансформації.

У межах неореалістичної парадигми міжнародні відносини розглядаються як система, у якій держави діють раціонально, керуючись прагненням до виживання та максимізації власної сили. Відповідно, нові технології, зокрема штучний інтелект, трактуються як інструменти посилення національної могутності. У цьому контексті ШІ постає як новий стратегічний ресурс, здатний змінити баланс сил на міжнародній арені.

О. Гаркуша наголошує, що держава, яка контролює алгоритми, обчислювальні потужності та інформаційні потоки, отримує значну перевагу над іншими акторами, оскільки здатна впливати на процеси прийняття рішень, інформаційні простори та навіть поведінку суспільств [3, с. 144]. У такому розумінні штучний інтелект можна порівняти з ядерною зброєю або енергетичними ресурсами минулих епох – як чинник стримування, домінування та геополітичного впливу.

Поява концепції «цифрового реалізму» є спробою адаптувати класичний реалізм до нових умов, у яких технологічна перевага стає не менш важливою, ніж військова або економічна сила. Відтак міжнародна конкуренція дедалі більше зміщується у сферу технологій, даних і штучного інтелекту.

На відміну від реалізму, ліберальна теорія міжнародних відносин акцентує увагу на можливостях співпраці між державами, ролі міжнародних інституцій і взаємозалежності. У цьому підході штучний інтелект розглядається не лише як інструмент конкуренції, а передусім як засіб підвищення ефективності глобального управління.

Аналітики Brookings Institution зазначають, що застосування ШІ здатне сприяти підвищенню прозорості міжнародних процесів, удосконаленню механізмів прогнозування криз і конфліктів, а також зміцненню багатосторонніх інституцій [4]. Наприклад, алгоритмічний аналіз великих масивів даних може використовуватися для раннього попередження міжнародних криз, оцінки ризиків та підтримки миротворчих ініціатив.

У цьому контексті формується поняття цифрової дипломатії, яка передбачає використання інноваційних технологій у зовнішньополітичній діяльності держав. ШІ стає інструментом комунікації, аналітики та координації між державами, що відповідає ліберальному баченню міжнародних відносин як простору співпраці, а не виключно суперництва.

Конструктивістський підхід пропонує принципово інше бачення ролі штучного інтелекту в міжнародних відносинах. На відміну від реалізму та лібералізму, він зосереджується не лише на матеріальних чинниках, а й на значеннях, ідентичностях та соціальних конструктах, які формують політичну реальність.

Представники конструктивізму, зокрема L. Amoore, наголошують, що алгоритми штучного інтелекту не просто відображають реальність, а активно її конструюють [5, с. 29]. Через алгоритмічні моделі визначається, що вважати загрозою, ризиком або нормою, а отже – формується специфічне бачення світу, яке впливає на політичні рішення.

Таким чином, розгляд штучного інтелекту крізь призму провідних теоретичних парадигм міжнародних відносин демонструє багатовимірність його впливу на сучасну глобальну політику. Реалізм акцентує увагу на ШІ як ресурсі сили та інструменті стратегічного суперництва, лібералізм – як механізмі співпраці й удосконалення глобального врядування, тоді як конструктивізм підкреслює його здатність формувати нові смисли, ідентичності та уявлення про безпеку. Попри відмінності цих підходів, усі вони сходяться в одному: інноваційні технології перестали бути другорядним чинником міжнародних відносин і дедалі більше визначають їхню структуру та динаміку.

Вихід за межі суто теоретичного аналізу дозволяє простежити, як ці концептуальні уявлення реалізуються у практичній площині – через трансформацію дипломатії, зміну балансу сил, появу нових акторів та формування цифрових вимірів безпеки. Саме в цьому контексті штучний інтелект і пов'язані з ним технології починають відігравати системну роль у зміні архітектури сучасного світового порядку.

Одним із ключових проявів цієї трансформації є формування нової форми влади – інформаційно-аналітичної. Вона ґрунтується не стільки на прямому примусі, скільки на здатності формувати уявлення про реальність, визначати пріоритети та рамки ухвалення рішень. Алгоритмічні системи аналізують політичні ризики, прогнозують поведінку акторів і пропонують сценарії дій, що істотно змінює процес стратегічного планування на міжнародному рівні [3, с. 147].

Особливістю цієї трансформації є перехід від реактивної до превентивної логіки міжнародної політики. Технологічно розвинені держави отримують можливість виявляти потенційні загрози ще до їх відкритого прояву, впливати на інформаційні потоки та громадську думку, а також коригувати політичні процеси непрямыми методами. У такому контексті влада дедалі більше реалізується через контроль над цифровими інфраструктурами, комунікаційними платформами та аналітичними системами.

Водночас інноваційні технології змінюють співвідношення сил між державними та недержавними акторами. Транснаціональні технологічні корпорації, які володіють обчислювальними ресурсами, масивами даних і власними алгоритмами, дедалі частіше виступають як автономні учасники міжнародних процесів. Це поступово розмиває традиційну монополію держави на владу та ускладнює механізми глобального врядування [2, с. 52].

Дослідження показує, що штучний інтелект та пов'язані з ним цифрові технології стають ключовим фактором трансформації міжнародних відносин. Реалізм розглядає ШІ як ресурс сили та інструмент стратегічного суперництва, лібералізм – як засіб підвищення ефективності глобального управління, а конструктивізм підкреслює його здатність формувати нові смисли, ідентичності та уявлення про безпеку. Ці підходи демонструють, що цифрові технології перестали бути другорядним чинником і дедалі більше визначають структуру та динаміку світового порядку.

На практиці ШІ змінює дипломатію, баланс сил та процес ухвалення рішень, створюючи інформаційно-аналітичну форму влади, яка дозволяє

прогнозувати ризики та впливати на міжнародні процеси ще до їх відкритого прояву. Разом із тим технологічна залежність держав від корпорацій і контроль над даними формують нову цифрову асиметрію, що впливає на геополітичну ієрархію. Таким чином, інноваційні технології стають системоутворюючим чинником сучасної глобальної політики, визначаючи нові механізми влади, співпраці та конкуренції у XXI столітті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ведмеденко І. Випередив США: Китай лідирує з патентів для генеративного штучного інтелекту, – Reuters, 2024. URL: <https://www.unian.ua/world/kitay-stav-liderom-po-patentah-zi-shtuchnogo-intelektu-znachno-obignav-ssha12685500.html>
2. Булатова О. В., Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Цифровий розрив чи цифрова нерівність? Нові виміри глобальних асиметрій соціально-економічного розвитку в умовах техноглобалізму. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка*. 2023. № 13 (25). С. 45—57.
3. Гаркуша А. О. Міжнародно-правові тенденції регулювання штучного інтелекту: комплексний аналіз та практика застосування. *Poltava Law Review*. 2024. № 1. С. 142–155.
4. Artificial Intelligence and the Future of Geopolitics. Brookings Institution, 2018. URL: <https://www.brookings.edu/articles/artificial-intelligence-and-the-future-of-geopolitics/>
5. Amoore L. Machine learning political orders. *Review of International Studies*. 2023. Vol. 49, No. 1. P. 20–36. URL: <https://doi.org/10.1017/S0260210522000031>

Perova Svitlana

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Serezhenko Yevhenii

PhD student

**INTERCULTURAL LEARNING AND COMMUNICATIVE COMPETENCE
IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE FOREIGN
LANGUAGE TEACHERS**

The professional activity of a foreign language teacher at the contemporary stage necessitates the formation of competencies required for the execution of professional duties in a foreign language, considering cultural and linguistic factors, as well as the specific features of the language-based worldview. The professional training of future foreign language teachers is unattainable without their mastery of a high level of inter-ethnic and interpersonal relations, coupled with respect for the languages and traditions of representatives of other cultures.

Despite the fact that the concept of intercultural communicative competence is quite widespread in academic literature, this phenomenon has not been fully explored, as scholars are unable to reach a common understanding of it and attribute varying content to its meaning. Moreover, a number of contradictions arise regarding the terminology reflecting this concept. Thus, intercultural communicative competence may appear in such variations as: transcultural competence, intercultural literacy, intercultural effectiveness, sociocultural competence, ethnocultural competence, cross-cultural competence, and intercultural competence.

Therefore, the essence and structure of the intercultural communicative competence of future foreign language teachers will be defined based on the genesis of such key concepts as: "culture," "intercultural communication," "intercultural competence," and "intercultural communicative competence."

The first scientific definition of culture was presented by the English anthropologist E. B. Tylor [4] in 1871, who considered it to consist of beliefs, laws, morality, knowledge, customs, and art acquired by man as a member of society. Scholar E. Hall defines culture as a complex of views, patterns of behavior, and material objects; a system of control that invisibly influences our thinking [1]. American anthropologists A. Kroeber and C. Kluckhohn posit that culture is a complex phenomenon reflecting material and social phenomena; nevertheless, we do not observe culture in its entirety, but rather only specific cultural manifestations [2]. At the same time, we can view this phenomenon as the product of human collective activity.

According to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), an essential requirement for effective communication at the professional, social, and cultural levels is the acquisition of the cultural aspects of the language during the process of its teaching and learning.

However, we assert that immersion in the target language's cultural environment must be inextricably linked with the national specificities of the student's own country, recognizing the individual's right to be educated on the images, values, ideals, and realities of their native culture. Awareness of this fact is particularly critical when teaching a foreign language at the school level, which entails early acculturation. Consequently, instruction should be non-intrusive and should not infringe upon the student's personality or national identity. The process of acculturation – familiarization with another culture – must be indissolubly connected with the process of inculturation – familiarization with one's own culture – thereby leading to interaction between the native and the foreign culture.

In this context, intercultural learning is defined not merely as interaction with another culture, but as the cultural development of the learner. This process is predicated upon the productive interaction with and conscious awareness of the other culture, alongside the search for new avenues of cooperation and coexistence among diverse cultures.

The term "intercultural communication" was first used in 1954 by V. Trager and E. Hall in their work, "Culture as Communication: A Model and Analysis", where the scholars discussed the interrelationship between culture and communication [3]. Later, in E. Hall's 1959 monograph, "The Silent Language", the idea of the necessity of teaching and studying the culture of communication was developed [1].

In the educational system, intercultural communication is defined as the spiritual and material exchange between cultures within the framework of various types of educational activity. This exchange aims to enhance professional knowledge, facilitate exposure to cultural values, and foster the development of the individual's creative, intellectual, and communicative potential.

An interesting point is that "Intercultural Communication" functions both as a "new science" and as an independent academic discipline. As an academic discipline, it originated in the 1960s at a number of universities in the United States. Today, this discipline is a classic university course that combines the theoretical and practical aspects of intercultural interaction.

According to existing textbooks and curricula in foreign and Ukrainian universities, the discipline "Intercultural Communication" complements the study of a foreign language, as any communication conducted in a foreign language is inherently intercultural.

The goal of foreign language study cannot be reduced merely to the acquisition of communicative skills. Students must develop the understanding that a foreign language embodies a specific set of values, opinions, ways of thinking, beliefs, and other cultural manifestations inherent to its native speakers, which differ from the equivalent set belonging to the students' native language speakers.

In this context, we can speak of the emergence of the intercultural personality, who is prepared for life and communication in a cross-cultural environment. This implies the capacity to respect and perceive the other culture as equally valuable to one's own; to engage in intercultural dialogue by correctly interpreting the value

positions of the other culture; and to demonstrate empathy, intercultural sensitivity, and appropriate communicability.

The Intercultural Communicative Competence (ICC) of future foreign language teachers is a complex, integrative personal construct that spans three interconnected domains: knowledge, skills, and personal qualities.

First and foremost, it encompasses the cognitive component, which involves profound knowledge of one's own culture (through the process of inculturation) and the target language culture (through acculturation), including their respective values, behavioral patterns, social norms, and speech etiquette. This component also includes a theoretical understanding of communication mechanisms, cultural barriers, and the origins of stereotypes.

Secondly, the operational (activity-based) component, which reflects practical skills and proficiencies, is an integral part. This involves the capacity for effective intercultural communication, meaning fluent foreign language proficiency, alongside the critical skills of interpreting culturally marked signals and behaviors, adapting to new circumstances, and collaborating productively with representatives of other cultures.

Finally, the personal (affective-value) component is fundamental, encompassing the necessary personal and professional qualities. It presupposes the formation of an intercultural personality ready for dialogue through empathy, tolerance, and intercultural sensitivity. A key element is the conscious rejection of intercultural stereotypes while ensuring the preservation of the student's social and national identity. This, in turn, guarantees the teacher's continuous professional and personal development.

REFERENCES:

1. Hall E. T. *The Silent Language*. New York : Doubleday, 1959. 240 p.

2. Kroeber A. L., Kluckhohn C. Culture : A Critical Review of Concepts and Definitions. Cambridge : Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, 1952. 223 p.
3. Trager G., Hall E. Culture as Communication: A Model and Analysis. *Explorations: Studies in Culture and Communication*. New York, 1954. Iss. 3. P. 137-149.
4. Tylor E. B. Primitive Culture : Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom. Vol. 1. London : John Murray, 1871. 453 p.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

УДК 821.111-3

Кевешлігеті Ольга Василівна

кандидат філологічних наук,

учитель англійської мови

«Великолазівський ліцей»

Гадьмаші Василь Васильович

учень

«Великолазівський ліцей»

с. Великі Лази, Україна

THE LINGUISTIC CONTENT OF MYTHOLOGY, ART & THE BIBLE IN STEPHEN KING'S NOVEL 'FAIRY TALE'

Summary. The article has been devoted to the description of the linguistic content of mythology, art, and the Bible in Stephen Edwin King's fantasy 'Fairy Tale', translated by Olena Liubenko & Olena Zakharchenko. The features of the artist's style, the linguistic content of mythology in a work of fiction, which is based on cognitive information about the real / underworld, lifestyle, thinking of people, cultural values, etc. are revealed. Mythological images are analysed. Thanks to the linguistic content of 'Fairy Tale', the author sophisticatedly communicates with the recipient through the multilevel nature of the unique text, where the cultural codes of mythology, art & biblical tradition are harmoniously interconnected.

The article reveals the significance of mythological images, attributes of civilisations, symbolism, archetypes, connection with modernity, specific lexical, stylistic, figurative means that contribute to the transmission of the influence of

sacred texts on the struggle between good and evil, sacrifice and redemption, mythological narratives on the plot and characters, etc.

It is noted that the study of the rich linguistic content of Stephen King's novel with elements of dark fantasy 'Fairy Tale', full of rich symbolism of mythology, art, biblical motifs (no direct quotations are available) with a deep semantic level (fratricide and curse), allows us to reveal the lexical diversity of the literary text, the origins of which are rooted in the American cultural & literary heritage, which attracts recipients, becomes a valuable object of modern literary & cultural studies. The linguistic content serves as a means of communication between the reader & the multilevel text, where the cultural codes of mythology, art & biblical tradition are intertwined.

Key words: fantasy, myth, image, archetype, trope.

The relevance of the problem lies in substantiating the importance of studying Stephen King's Tales (a representative of 'mainstream middle literature') translated into Ukrainian [1, p. 74]), which contains ethnocultural and mythological elements, with the author's concept adapted to a new cultural community. The linguistic and literary arsenal of the text, the study of images, the system of characters, and the artist's expressions have not yet been sufficiently studied in science, and therefore will be useful for readers, contributing to a better understanding of the cultural codes of mythology, art, biblical tradition, and the historical and cultural American environment, as well as the thinking of its representatives at the present stage. Olha Danylchuk proves the uniqueness of the author's talent by his ability to organically combine the realities of American life with his own creative imagination [1, p. 74], which is directly related to the creation of his own myth of the universe in all three manifestations, as in the Slavs – the worlds of Prava, Nava and Yava. In our opinion, this prose writer is characterised not by a dualistic, but rather by a multifaceted / multiverse concept of vision.

The translation of Stephen King's American fantasy novel 'Fairy Tale' appeared in 2022. It is important for contemporary Ukrainian readers, and not only them, to

learn about their native language through the fantasy of another nation (unfortunately, Ukrainian readers do not have the opportunity to read the electronic version on the website “Chytyvo” [2] (only the printed version). The Ukrainian-language audio text is available to the general public. A careful reading of this novel will enable decoding through the word of American spirituality and their worldview. Given the complexity of covering all aspects, we believe that it would be appropriate to analyse the linguistic features of mythology, the Bible, and art in the translated work, which is proof of its uniqueness.

Analysis of recent investigation and publications. Researchers and bloggers do not agree on the genre of Tales: novel, fantasy epic, or, to a lesser extent, novella. Connoisseurs of the work, reviewers Danshyna K. [3], Tulchynko M. [4], Chuikin P. [5], Celeste [6], Guarragi Amanda [7], Miller Laura [8] briefly advertised the strengths and weaknesses of the fantasy ‘Fairy Tale’ in their publications and video blogs, without providing an insightful interpretation of the mythical images.

The aim of the investigation is to trace the linguistic content of mythology, art and the Bible in Stephen King's novel ‘Fairy Tale’ in order to ascertain the artist's views on the environment, the artistic world and cultural values.

Presentation of the main research material.

Fantasy writer Stephen King's ‘Fairy Tale’ writes about people's avoidance of evil, their choice (weakness of spirit) to remain silent about it, which is a sign of support for evil (including global evil), especially when it comes to tyrants and war, absolving themselves of responsibility for eliminating demons (and hence those responsible for nuclear destruction through innovative technologies) associated with the threat to peace, the apocalypse of any of the worlds. The artist cautiously writes about the victory of Good in the fantasy ‘Fairy Tale,’ because evil evolves in various manifestations – from bullying, mocking weaker teenagers, to evil in adulthood, to mass murder (tyranny). It features the adventures of 17-year-old (later 26-year-old) national hero and narrator Charlie Reed (*Чарльз Макгі*), the promised prince of Empis, a college professor of English and mythology, and the magic associated with a sundial that prevents procreation and rejuvenates, a mysterious barn, and a well. У

творі наратор (оповідач) сприймає життя як подорож, вважає себе новачком у письменстві (йдеться про проблему становлення таланту митця). The author touches upon the meaning of art and the development of masters of the word, for whom the most difficult problem is “*вирішити, з чого почати*” [9, с. 5]¹. In reality, the majority of Americans, who tend to be prudent, do indeed take a long time to start any work, because they first think carefully about how to organise their work in order to best avoid costs.

The author of the annotation to the novel rightly points out what evokes parallel thoughts about the duality of human nature, which originated in the Bible: “*Ідея цієї “казки”, як і будь-якої іншої, ...проста й очевидна: будь добрим і відважним, герою, любов здатна подолати все, навіть у найтемніші часи...*” [9, с. 751].

S. King's socio-philosophical novel ‘Fairy Tale’ contains several historical facts and many linguistic elements that influence the plot and character development. The artist combines fiction with elements of real culture (the Germanic peoples' celebration of the winter solstice (Yule), when on 21 December they lit a fire in the house from a stick (they went to the forest for it on Yule night); folklore images, allusions to fiction (Peter Pan (who lost his shadow) from the fairy tale ‘*James Barrie*’), references to films (‘*The Exorcist*’, ‘*Something*’, the horror film ‘*Cujo*’ (1983; based on Stephen King's novel about rabies in a Saint Bernard from a bat bite), ‘*Psycho*’ (1960; about control, fear, the split personality of Norman Bates, who lived with his mother's mummy), the TV series ‘*Військово-польовий шпиталь*’, ‘*Goodbye, Mr. Chips*’ (1939), the crime drama, American film / film noir “*Дело Тельми Джордон*” (1949; about cynicism, pessimism, distrust, featuring Barbara Stanwyck and Dick Powell), music (the pop song *Rien Qu'une Fois* / ‘*Only Once*’ [9, p. 43], classic rock), culture with the aim of recreating the atmosphere of development, historical elements (showing American social strata, where luxury coexists with discrimination, violence, poverty), events (social movements, the struggle for change, civil rights, the Vietnam War, in which the hero Frank Ellsworth dies), religious content (Mormons as followers of a religious movement), fictional

¹ Надалі покликатимемося на це ж видання, вказуючи сторінку.

mythological creatures (a miracle, a sundial) in order to convey elements of narrative writing in different ways.

In 'Fairy Tale,' Stephen King uses artistic techniques such as non-chronological psychotraumatic memories to interpret the characters' motivations and their evolution throughout the plot / narrative, *personification* (giving mysterious, magical divinity to human traits – the Lord's whisper (шепіт Господа) to the hero to encourage him to make better life choices, to search more actively for moral guidance / truth), *contrasts* (to create contradictions and conflicts), *symbolism* (the barn – a place of initiation, transformation of the soul of the teenager Charlie, a connection between the real and imaginary worlds), *dialogues* (for in-depth character development), *metaphors* (for describing emotions) artistically reinterpreted a number of themes: the power of choice, the influence of self-awareness (self-knowledge) on the lives of characters of different ages, the struggle between good and evil, the dark forces that bring death; the protection of nature, the interconnection between humans and natural beings (e.g., dogs); corruption, violence (social orientation); the impact of one's own actions on the environment; personal and collective loss, the search for ways to restore what has been lost; the importance of social mutual aid; true/false friendship, support for overcoming obstacles to joy and happiness; the interaction of magical space with the real world, doubt and the search for truth in the hero's life (the formation of his identity) in incredible and fantastic circumstances, the meaning and purpose of man, art, media, advertising, faith.

The teenage narrator of Stephen King's 'Fairy Tale' witnesses unforeseen difficult circumstances in life (the accidental death of his mother when she is hit by a van on a bridge, his father's alcoholism), experiences early adulthood at a young age, and becomes convinced of his ability to take risks and make sacrifices to save a family member. the old dog of a neighbour who died of a heart attack, and discovers the flaws in American society, around which many stereotypes have formed due to historical and cultural values (including folklore), media factors (укр. *TCM*), and innovative technologies (the image of the portal). The prose writer sometimes simplifies the illusory / unreal / fictional idea of the perfection of this nation.

The text contains information about the magical world (earthly, underground), objects, natural/supernatural phenomena (artefacts – sundials, etc.), beliefs, ideas, life, and everyday life. The peculiarities of the spiritual life of Americans influenced the organisation of lexical material, the meaning of words, the peculiarities of word usage about fictional characters, fantastic creatures, and the theme of ‘Fairy Tale’. Its text reflects the historical and cultural peculiarities of lexical units related to Americans, which helped us to identify national and cultural uniqueness, determine the artistic value of communication, including knowledge, beliefs, and ideas about the underground and earthly worlds reflected in the lexicon, and reveal the correspondence and discrepancies in the translation carried out by competent translators O. Lyubenko & O. Zakharchenko. The reader experiences the diversity and uniqueness of two linguistic worldviews (personified by the narrator Charlie), thanks to S. King and the translators, who conveyed the genetic code of the nation in their own way, embodying it through visual images (including those from mythology) and linguistic content (phraseology, aphorisms, allusions from the arts, the Bible, history, philosophy, etc.).

For S. King, the main character of the folk tale Jack (from “Jack and the Beanstalk” (“Джек та бобове дерево”)) cannot instil in the recipient (viewer, listener) a complete understanding of goodness, even though the young man, as a representative of the poor, returned the things unjustly stolen by the giant ogre from the poor (*gold, a golden harp, a goose* that laid golden eggs) by climbing a beanstalk to the heavenly world.

The underground world was cursed with the *Deep Well, the elevator, the Land of Dreams* with the moon gods *Bella and Arabella*, the mermaid Elsa (symbolising destroyed art / beauty), here is the *Dark Forest* with *wolves, giant rabbits, bats, giant cockroaches, descendants* of the Gallien dynasty (the king / queen were equated with *demigods*), *prisoners* of the ‘Deep Malein’ dungeon (буцегарня “Глибока Малейн”). In the real world of Charlie the author mentions *Bill and Jill – camels* who are talking (укр. “верблюди Білл і Джилл”) [9, p. 18].

The fantasy mentions *poppies* (a symbol of hope; ‘багряні маки – єдині квіти, які продовжували рости в роки сірості, ...народ Емпісу назвав ті квіти “червона надія”’ [9, p. 728]), *spurge / молочай* (Euphorbia – a symbol of protection and resilience in the face of adversity, joy, prosperity, Christmas [10]), These flowers were used to feed the larvae so that the hardy *monarch butterflies* (“хмара метеликів-монархів, така велика й густа, що затуляла небо” [9, p. 727]) could drink nectar after emerging from their cocoons. It was believed that they brought good luck to the kingdom [9, p. 524].

Poisonous monarch butterflies in Empis are a symbol of evolution/transformation/change, the search for home, oneself in life, survival, overcoming difficulties: “З’їси одного – маєш розлад... . З’їси жменю – можеш померти” [9, p. 524]. The author also writes about extermination: hunting migratory pigeons – “мандрівних голубів, які затьмарювали небо *Середземного Заходу*”; they “саме тому й попрощалися з *білим світом*, що були дешевою їжею з крилами” [9, p. 524]. Of course, *the white world* is the world of good. The recipient feels all the magic, the reality of the unearthly world in relation to *the sundial, the night soldiers, the houses that seem to change shape*.

The underground world seems real to Charlie: the royal family, equated with demigods (напівбоги), “справжня монархія, зі справжньою армією і... флотом” [9, с. 520], the existence of a reduced army renamed the ‘Royal Guard’ [9, с. 521], guarding roads, bridges, paying tribute to ‘*mounted sheriffs*’ (шериф) and ‘*posemen*’ (посмен) (police officers) [9, p. 521], the election of the kings of Empis as *supreme gods* (they were also considered almost gods because of their ability to fly in the air (levitate / *левітувати*), fly without touching the ground, kill enemies with a glance, heal the sick with a touch in a country where there are mermaids (including *Elsa*, destroyed in a fountain) and *giants* (including *Gogmagog* (‘*Gog*’ is the name of the leader and the people; ‘*Magog*’ is the name of the country and people), *the dwarf Peterkin*, associated with *Rumpelstiltskin / Румпельштілцхен* (who confused Charlie by erasing the traces of Bowditch, who owned a barn with an entrance to another mythological world), *cockroaches*, the cricket *El Snabb (Snab)* with

telepathic GPS, *the horse* through which *Princess Leia* spoke), the election of *members to the Council of Seven* in the town of *Citadel*, which prospered thanks to trade between *the Coast* and *Lilimar*; the division of specialisation in the city or principalities (Desku, “вдареному в релігію” [9, с. 521]).

Mythological motifs in the novel – the diversity of the author's creative imagination about the ‘*matrix of the world*’ [9, p. 233], the victory of the world of good, light (images of the spring sun, ‘*soft September sun*’ – “краю *Іншоcвіту*”, де “немає *сузір'їв*” [9, p. 186] (*the edge of the Otherworld*, where there are no constellations [9, p. 222]) over the world of evil, darkness with the presence of gods (the image of the ‘sleeping’ [9, p. 227], ‘terrible god who has a long sleep’ [9, p. 224], *Gogmagog*, who came from two warlike peoples [9, p. 222]), demigods, deities, earthly (the lethality of our air and the invigorating nature of the other air) and underground elements of the world, visual and auditory images of mythologised reality and fiction. Sitting in a wheelchair, Bowditch recalled the harmfulness of environmental pollution, which led to the death of a rabbit brought from the Otherworld.

S. King reveals the customs: King Empis *Jan* was consecrated according to customary rituals, using a ‘sacred cup of pure gold’ [9, p. 521]. He is the husband of *Clara / Kara / Kora* (married to her as a ‘third wife’); according to the prisoners' stories, they had between 4 and 10 children, but in reality they had 7 (5 girls and 2 boys (the older Robert was younger than the younger one, “*всіма забутого принца*” [9, с. 523] *Elden*, the murderer of Polet, an ugly, lame freak with warts, a lump on his neck, and bow legs – “*Вбивцю Польоту*” [9, с. 523], “потворного, кульгавого виродка”, із бородавками, гулею на шиї, “клишавими ногами” [9, с. 523])). The novelist concludes that, based on an analysis of fairy tales about rivalry between brothers, it is possible to explain the evil and motive behind the degradation of Elden, who was deprived of his destiny: the desire to seize the king's power by force or trickery, revenge on his family, regardless of the consequences (the appearance of the dullness of dead monarchs, greyness, disease, death, and the blue ghost of *Kellin* (‘*the Supreme Ruler*’ – “*Верховний Володар*” [9, p. 526]) for the city: “Не дивина,

що хороші історії не завжди або правдиві, але ця була достатньо правдоподібною, бо людська природа виявилась тут повною мірою” [9, с. 523] (it is no wonder that good stories are not always true, but this one was plausible enough, because human nature was fully revealed here) .

The Gallien family was cursed by the power that lived in the younger brother, who was interested in fairy tales and literature. It turns out that the prose writer of contemporary American mass culture breaks the stereotype about truth and lies (veiled truth) in folk art (folklore), hinting that human knowledge through fairy tales has a hidden side, which readers must intuitively guess, thanks to their acquired experience, according to their age. The habit of the miraculous is present in two aspects of the novel (in Ukrainian mythology, we also encounter the mythological image of Dyv – образ *Див*).

S. King mentions the equivalent of another world, US Tax Day (introduced on 15 April 1955), when personal income tax is filed with the federal government, emphasising the conflict between people's personal desires and the pressure of tradition, which is also Dyv (“див”): “люди схильні робити те, чого вимагає традиція” [9, с. 521].

S. King enriches fantasy with expressive means that create a more penetrating experience for the recipient, helping them to understand the world of the fairy tale: the fantasy unity of magic / fantasy with reality (in another world), the problem of loneliness, the loss of the value of life, anxiety (in the details of visual images of a city empty of people (grey, whole) with ghosts, abandoned streets), references to images and motifs from classical works and contemporary art (intertextuality – from *Disney cartoons*, Ch. M. Schulz's comics ‘*Peanuts*’, etc.), archetypal situations (the trials of the *prophesied prince-hero* to overcome evil (*visual images* of *darkness*, *Red Molly*, her mother guarding *the sundial*, *Hana's* treasure trove of gold, *the ‘land of giants’* [9, p. 484] Kretch, *lover of Flight Killer Peter*), manifestation of willpower, endurance (sports play an important role, stimulating better brain function (accelerated blood flow – *розігнана кров*)), the development of logic in the

paradoxical things of life, intuition, courage), and the emotional tension of an unpredictable plot.

Mythology (“*постійно сіре*”, “*безхмарне блакитне*” [9, с. 744] небо, “*може бути небо під землею*” [9, с. 744], місяці, зорі, хмари, що “*часом розступалися, пропускаючи місячне сяйво*. Що... активувало вовків. У небі висів не один місяць, а два, і це змусило мене замислитись” [9, с. 350]) is closely linked in the novel with visual and auditory images of the Otherworld (“*цілунок сонця*” [9, с. 743], “*відчувати сонячні промені на обличчі... приємно*” [9, с. 739], “*Повітря мого світу може тобі зашкодити*” [9, с. 732], “*повітря* було суцільною насолодою... я був принцом, і моє слово – закон” [9, с. 739], “*успіх був оглушливий... , бо земля* попливла під ногами” [9, с. 706], “*його (дощу – ОК) сріблясті нитки розтинали сяйво єдиного ліхтаря*” [9, с. 10]).

However, the reality of the earthly world for Charlie, a time traveller, also contains ‘wonders’ that the narrator invites the reader to imagine (comparing 1910 and 2010): inventions that can be used for criminal purposes, *смертельний стілець* in the old days, nowadays *смертельна ін'єкція* (discussions about them reminded the narrator, imprisoned in the dungeon, of the taboo on ‘Fair combat’ – “*Чесний двобій*” in which Charlie defeated Kla’), displacement of black-and-white cinema with colour, technologically advanced 3D in innovation (a multi-projector system with a giant screen), which became the basis for the development of IMAX (‘Image Maximum’), flying in giant metal birds – “*гігантських металевих птахах*” [9, р. 521], driving cars at 90 miles per hour, powerful computers in your pockets – “*потужні комп'ютери в кишенях*” [9, р. 521], mobile phones: humanity is sitting on a stockpile of nuclear weapons capable of destroying the world, and if that's not black magic – “*подивіться на це з іншого боку, і воно перетвориться на жахастик. Людство сидить на запасі ядерної зброї, здатної знищити світ, і якщо це не чорна магія, то я не знаю що*” [9, р. 522].

Charlie Reed – the archetype of the American hero – is caring (he looked after the red-eyed sheepdog Radar, the dog of the deceased Mr. Bowditch (its aggression, a sign of danger, is stylistically emphasised by its colour)), a brave victor (through the

tunnel, he discovered a world of darkness inhabited by those cursed by the hunchbacked prince-outcast Eldon for mocking him for his passion for reading books, including fairy tales in the royal palace library) over the tyrant. The tunnel in the barn is *the initiation* (initiation into adult life, full of dangers) of the American teenager Charlie.

Thanks to his intellect, unique imagination, foresight, knowledge of psychology, and mastery of the pen, he metaphorises the far from ideal American way of life, reveals a number of problems (crime, police corruption, disappointment in life), and uses dreams (the technique of telepathic suggestion as the transmission of thoughts over a distance through the strengthening of emotional connection; in the novel, in our opinion, this occurs between Charlie's son and his mother with red hair (a symbol of beauty and confidence), dressed in a 'Little Red Riding Hood cloak' – “плащ Червоної Шапочки” [9, с. 8]).

An important role in shaping Charlie's worldview was played by his acquaintance with *Lindy* (*the archetype of a mentor*), who is moderate and sensible: the father's sobering up was a miracle but miracles are not magic, recovery from alcoholism is not an exact science – “батькове протверезіння було *чудом*. ... Але чудеса – не магія” [9, с. 22], “одужання від алкоголізму – не точна наука” [9, с. 22].

The author's repeated emphasis on Charlie's so-called deal with God is telling, because the teenager had a feeling that if he broke his promise, “*Бог забере своє диво і тато знову зан'є*” [9, с. 22]. He explains that childhood prayer contains a lot of... magical thinking, and that God heard it and answered it, just like in one of those sentimental films on cable's Lifetime channel that they show between Thanksgiving and Christmas.

The miracle (in the story of Christ's birth) – the miracle in prayer – the miracle in fairy tales – the miracle with Charlie's real father, the miracle in American holidays, the miracle with Mr Howard Adrian Bowditch, the miracle with the dog Radar, the barn are different projections of ‘miracles’ in real life and fictional art.

There are also mythological images of the elements: *earth, water* (it was getting dark, drizzle was falling from the sky – “*сутеніло, з неба сіялася мжичка*” [9, p. 9], silver threads of cold rain – “*срібні*” *нитки* “*холодного дощу*” [9, p. 10], clouds), *air, fire* (the moons *Bella and Arabella*, which were to merge in a destructive kiss – as the beginning of magic, darkness).

The linguistic content of the novel includes vocabulary from various fields (cinema, media, sports, mythology, classics, history, science, philosophy, psychology, etc.).

The artist interprets the theme of friendship by creating aphorisms (winged expressions): “*Хороший друг може бути одночасно й поганим другом. ...ми з Берті були погані один для одного*” [9, с. 26] ((the latter christened the Bowditch house ‘Psychodom’ / “Психодім” [9, с. 27], “*подумай двічі, перш ніж змивати з себе грязюку*” [9, с. 476]).

The son put up with his father's drinking, which was out of control, comparing his attitude to it with the similar reaction of dogs as intelligent beings. We assume that this is why Charlie spoke of his debt to God (in his prayers, he asked that his father give up drinking) and was ready to sacrifice himself (the beginning of a more mature perception of reality in an American family). The boy helped his father in the insurance business and knew about mortality calculations based on ‘actuarial tables’ [9, p. 12]. The expression ‘slogans’ is a neologism “*фонтанували люди з АА*” [9, с. 21].

The novel is saturated with idioms, some of which are proverbs with genetic coding of expressions about values that appealed to the narrator Charlie: “*З солоного огірка не зробиш свіжий*” [9, с. 22] (irreversibility of changes, when a person can no longer correct their mistake/change the situation in the past due to the impossibility of turning back time; acceptance of circumstances/reality with the consequences that have already occurred; the importance of thoughtful actions and experience in order to avoid harmful consequences for humanity in the future), “*Бог не виробляє мотлоху*” [9, с. 22] (belief in the meaning and purpose of life, the value of situations, every living creature, and, from a moral point of view, the continuation

by humans of the good and useful deeds initiated by God; balanced and adequate acceptance of difficulties, humans are important in every situation and have the opportunity to grow even in difficult situations, gain experience/mature; nothing is meaningless or accidental). It turns out that the source of a teenager's knowledge is the wisdom of life, immortalised in proverbs and fairy tales. Present in the novel is the image of of a miracle (*диво* / “*чудо*”), manifested in several forms: the ordinary became extraordinary (the transformation of men and women (‘alcoholics in recovery’ [9, p. 21]) in the world after healing within the AA programme). As Charlie observes, “*Тепер я багато знаю про АА і розумію, що таке відбувається з багатьма*” [9, с. 21].

By popularising the linguistic content of the English folk tale Jack and the Beanstalk, the artist shifted the emphasis from the primary educational aspect to a secondary one: there can be no complete justice, and therefore no good, if you return what you have stolen only to yourself (a manifestation of selfishness) and do not help the people (it was necessary to give what was stolen to the people, to those who need it most). S. King develops the idea: by helping others, Americans can, if they do not succumb to temptation as a spiritual weakness, do more good than just enjoy their own wealth. The impetus for Charlie's understanding of the meaning of his life and identity was prayer as a symbol of faith, hope, religious unity, spirituality, support for people experiencing difficulties, community, gratitude for the blessings received (and hence the American holiday of Thanksgiving). Charlie had to grow up (go through initiation), understanding the advantages and disadvantages of his own capabilities and limitations, which depended on external and internal factors in life. Overcoming the conflict between fantasy (the struggle for justice, against violence in the underworld) and bitter reality (hopelessness, doubt about the recovery of his alcoholic father), inner fear of achieving goals, trials in the portal, realising the untimeliness of correcting mistakes that lead to mental suffering in the present for unfulfilled obligations to God (in the future - shame), he achieved success, became happy and made others around him happy. S. King puts aphorisms about life, understanding of guilt, and proverbs into the mouth of his father Charlie, an insurance

company clerk: *“Завжди є хтось винний, ... Але не завжди можна звинувачувати”* [9, с. 8], *“від страху виростають крила”* [9, с. 32] (the latter being the transformation of a freedom-loving soul (translated as – *“цілої”*, а не *“сірої”* людини (“whole” rather than “grey” person); *“Вони були цілими людьми, не несли на собі прокляття сірості, але страждали від своїх фізичних вад. Я міг зрозуміти, як це їх послабило й налякало. Але все одно сердився”* [9, с. 729]) through psychological overcoming of dangers. The author equates shame with laughter. The main character defeats the tyrant.

Conclusions and prospects for further research. S. King mentions an infinite world that arose from collective (unconscious, created by the people) imagination, that is, from the heritage of humanity, including fairy tales, which influence the formation of the basis for myths and cultural symbols through the deepening of this type of psyche (as opposed to the personal unconscious – with forgotten psychological traumas, memories, and mental complexes that cause fear) with symbols and archetypes. The mythological motifs in the novel reflect the author's creative imagination about the victory of the world of good over the world of evil. S. King was concerned about the inventions and consequences of the game of war, the genetic code of the American nation, capable of providing immunity to the deformed part of the population that was susceptible to weakness, manipulation, indifference to the problems of humanity. He was interested in ways to counter evil and apocalypse as a guarantee of peace in the world. As an analyst of the psycho-emotional state, fears, and tense mental experiences of the narrator Charlie, the novelist believes in a parallel world in Empyrean with two moons and a multiverse. The rich linguistic content of the novel, with elements of Stephen King's dark fantasy ‘Fairy Tale,’ is filled with rich symbolism from mythology, art, and biblical motifs (there are no direct quotations) with a deep level of meaning (fratricide and curses), allowing the lexical diversity of the artistic text to be revealed, the origins of which reach back to American cultural and literary heritage, attracting recipients, literary scholars and cultural studies specialists. The linguistic content serves as a means of

communication between the reader and the multi-layered text, where the cultural codes of mythology, art and biblical tradition are intertwined.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данильчук О. М. Взаємозв'язок реальності і фантазії як основа художніх творів Стівена Кінга (за романами “Керрі” та “Мертва зона”) // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. Серія: Філологічні науки (літературознавство). 2014. Вип. 4.13. С. 72–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2014_4 [дата звернення: 27.11.2024]
2. Стівен Кінг (2025). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/king_stephen [дата звернення: 24.11.2024]
3. Данышина Катерина (2024). Темне фентезі Стівена Кінга “Казка” адаптують до серіалу з 10 епізодів, – Deadline. URL: <https://itc.ua/ua/novini/temne-fentezi-stivena-kinga-kazka-adaptuyut-do-serialu-z-10-epizodiv-deadline/> [дата звернення: 21.11.2024]
4. Тульчинко М. В. Феномен зла в літературі жахів С. Кінга (2024). URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/7034> [дата звернення: 01.11.2024]
5. Чуйкін Павло (2023). Рецензія на книгу “Казка” Стівена Кінга. URL: <https://itc.ua/ua/articles/retsenziya-na-knygu-kazka-stivena-kinga> [дата звернення: 17.10.2024]
6. Celeste. Book review: 'Fairy Tale' by Stephen King (2022). URL: <https://novelnotions.net/2022/10/05/fairy-tale-by-stephen-king/> [дата звернення: 09.10.2024]
7. Guarragi Amanda. Is 'Fairy Tale' by Stephen King worth the read?: review (2023). URL: <https://www.maudesbookclub.com/book-feed/book-review-fairy-tale-by-stephen-king> [дата звернення: 01.10.2024]

8. Miller Laura (2022). Stephen King's New Book Is the Best Kind of Page-Turner. URL: <https://slate.com/culture/2022/08/stephen-king-fairy-tale-book-2022-novel-review.html> [дата звернення: 01.11.2024]
9. Кінг Стівен. “Казка” / пер. з англ. Олени Любенко, Ольги Захарченко. Харків: Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2022. 752 с.
10. Молочай. URL: <https://slova.com.ua/word> [дата звернення: 01.10.2024].

Кінащук Анастасія Володимирівна

доктор філософії, старший викладач

Національний університет

водного господарства та природокористування

м. Рівне, Україна

СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ РОЗВІДОК

Анотація. У розвідці вивчено стан справ сучасної лінгвістики на предмет провадження досліджень саме у семантико-когнітивному руслі. Відзначено сутність та основні аспекти названого підходу, а також його цінність та актуальність наразі. Окреслено перспективи подальших досліджень з опертям на матеріал української, англійської та німецької мов в аспекті зіставлення семантико-когнітивних розвідок вітчизняного та американського мовознавства.

Ключові слова: семантико-когнітивний підхід, зіставний аспект, семантика, когнітивна лінгвістика, мовна картина світу.

На сучасному етапі розвитку мовознавства дедалі частіше у поле зору дослідників потрапляє питання про дослідження тих чи тих мовних явищ у когнітивному, синтаксичному, зіставному, семантико-когнітивному тощо аспектах. У своїх розвідках науковці намагаються схарактеризувати семантико-когнітивний аспект сучасний лінгвокогнітивних студій вітчизняної та зарубіжної когнітивної лінгвістики (М. Колодій), дослідити важливість поняття концепту, концептосфери та семантичного простору мови (А. Андрусь), окреслити семантико-когнітивне моделювання метафоризації, інтерпретувати поняття метафори, метафоричної картини світу, метафоричного моделювання, метафоричної моделі та метафоричного концепту, обґрунтувати введення нових

понять метафоричної метамоделі, метафоричної субмоделі, семантико-когнітивного форманта (Ю. Кравцова), проаналізувати семантико-когнітивний аналіз префіксального способу словотворення перської військової термінології (Н. Акульшина), вивчити семантико-когнітивну структуру концепту ЗАЗДРИСТЬ у лінгвокультурологічному висвітленні на матеріалі англійської, німецької та української мов (Н. Шапран) та ін. Названі напрацювання авторів засвідчують неабияку актуальність досліджень на предмет вивчення різних мовних явищ у межах навіть різних лексико-семантичних груп у близьких та різноструктурних мовах.

Мета розвідки – схарактеризувати семантико-когнітивний підхід сучасних мовознавчих розвідок.

Відзначають, що семантико-когнітивний підхід концентрує свою увагу на когнітивних категоріях, якій й вербалізують набуті людиною знання та досвід, а отже – цей підхід вивчає, як саме ментальні структури, наші уявлення представлені в мові через семантику окремих слів, сталих словосполучень та художніх засобів. У межах цього підходу науковці можуть вивчати концепт як певне ментальне утворення, метафори як спосіб перенесення ознак одних явищ на інші, семантику стійких виразів та прислів'їв тощо. Однак передусім дослідників цікавлять саме зв'язки, що відображають уявлення про різні явища у нашій свідомості. Разом з тим, що означають слова, важливим є і чому саме ті чи ті лексеми набувають конкретного значення, позаяк когнітивістів цікавить саме шлях від «зародження» вербалізованої суті чогось до формування стійких кореляцій для появи другого, третього, переносного і т.д. значень, добору синонімів, антонімів, гіпонімів, гіперонімів тощо. У такий спосіб вдається змодельовати мовну картину світу, завдяки якій людина здатна осягнути різні або в дечому і спільні способи репрезентації тотожних та відмінних явищ у культурі кожного етносу, мову якого вивчають, а надто коли має місце діахронічний зріз.

Таким чином, важливість семантико-когнітивного підходу на сучасному етапі мовознавчої науки аж ніяк не підлягає сумніву, оскільки сприяє

максимальному наближенню людини до істини розуміння складних, а інколи й унікальних, феноменів різних культур світу, відображених у споріднених та неспоріднених мовах Перспективи подальших розвідок вбачаємо у більш детальному аналізі семантико-когнітивних розвідок, що базуються на матеріалі української, англійської та німецької мов у зіставному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акульшина Н. Т. Семантико-когнітивний аналіз префіксального способу словотворення перської військової термінології. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Том 25 (64). № 1. Частина 1. С. 33-57.
2. Андрусь А. Семантико-когнітивний підхід у сучасних лінгвокогнітивних пошуках. *Науковий вісник Східноєвропейського університету імені Лесі Українки*. Когнітивна лінгвістика, 4. 2015. С. 12-16.
3. Кінащук А.В. Модель концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (на матеріалі української, англійської та німецької мов). URL : https://www.apfn-journal.in.ua/archive/29_2020/part_2/11.pdf (дата звернення 10.10.2025).
4. Кінащук А.В. Семантичні моделі ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах : дис. ... доктор філософії : 11.051.044. Вінниця, 2022. 436 с.
5. Колодій М. О. Семантико-когнітивний підхід у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Молодий вчений*. № 10.1. 2021. С. 56-58.
6. Кравцова Ю. В. Семантико-когнітивне моделювання метафоризації. *Мовознавство*. № 1. 2011. С. 43-44.
7. Шапран Н. В. Семантико-когнітивна структура концепту ЗАЗДРІСТЬ у лінгвокультурологічному висвітленні (на матеріалі англійської, німецької та української мов). дис. ... кандидата філол. н: 10.02.15. Одеса, 2015. 190 с.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

УДК 321.7:316.42

Козловець Микола Адамович
доктор філософських наук, професор,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

МОЖЛИВІСТЬ, ДІЙСНІСТЬ ТА ЙМОВІРНІСТЬ У ПОЛІТИЦІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У статті розглянуто діалектичний взаємозв'язок філософських понять можливість, дійсність та ймовірність у політиці. Обґрунтовано, що можливість у політиці – це сукупність умов, що створюють потенціал для реалізації певних цілей, дійсність – реалізація цієї можливості через політичні дії, а ймовірність визначає шанс, з яким ця можливість може стати дійсністю. Аргументовано, що сьогодні політичні можливості дуже слабо представлені в українській дійсності, а Україна перебуває у стані можливостей реалізації можливостей. Завдання політичної еліти полягає в тому, щоб створити на українському підґрунті модель певної відповідності можливості, дійсності та ймовірності в їх потенційному саморуху від сучасного стану суспільства до загальноприйнятих європейських стандартів.

Ключові слова: можливість, дійсність, реальність, ймовірність, політика, політична діяльність, інтереси, українське суспільство, війна.

Політика як мистецтво можливого виникає з розгортання руху протиріч й існує в цьому процесі, що веде до можливих результатів. Як міра можливого політика повинна бути підкріплена філософським баченням співвідношення можливості, дійсності та ймовірності. Філософська реальність – це втілення дійсного і можливого, хоча останнє – мисленевий образ, в якому є певне припущення, що має під собою реальні передумови, котрі можуть виявитися (чи не виявитися) в об'єкті. Можливість – це потенційна дійсність, передумова виникнення явища, що може здійснитися (стати дійсністю), а може й не здійснитися. Дійсність у цьому контексті – це реалізована можливість, минуле в нинішньому, а можливість – це сучасне у майбутньому [1, с. 393].

Можливість існує лише в уявній дійсності, визріває в її лоні як зачаття нового, певна тенденція розвитку. За своїм характером і змістом можливість зумовлена щораз новою дійсністю, наявним буттям. Це означає, що виникають не будь-які можливості, а такі, якісна характеристика яких залежить від дійсності, яка породжує їх. Але якби всі можливості були дані раз і назавжди, а ніяких нових можливостей не могло б виникнути, то світу загрожувало б неминуче виснаження можливостей. Діалектика можливості й дійсності така, що можливе, ставши дійсним, породжує нові можливості, і так до нескінченності. Все можливе стає таким у силу того, що воно перебуває в дійсності як її спрямованість на зміну, на майбутнє. Можливість чого-небудь – це ще далеко не дійсність, і може бути, що їй ніколи і не судиться стати такою.

Всі можливості спрямовані на реалізацію інтересів і володіють певною потенцією. Буття в можливості – це самостійна сфера реальності, при цьому дуже істотна й інколи могутніша за своєю дієвою силою і впливом на політичне буття, ніж дійсність. Так, трагічна можливість війни призводить до величезного напруження, мобілізації матеріальних ресурсів і духовних сил суспільства. Разом з тим, і світла перспектива суспільного розвитку, наприклад, пафос соціалістичних перетворень, спрямовує устремління людей в майбутнє, а їхні потреби й інтереси приносяться у жертву завтрашній «світлій добі».

Слід також розрізняти поняття «дійсність» і «реальність», щоб не ототожнювати сферу реальності з одним з модусів її існування. Реальності, крім модусу дійсності, притаманні ще й інші модуси: можливість, необхідність і випадковість. При цьому саме поняття дійсності вживається в двоякому сенсі. У вузькому сенсі дійсність є реалізована можливість, а в широкому – це вся реальність загалом, яка містить в собі в тому числі й можливість як форму реальності. Це здійснена реальність у всій своїй сукупності: речей, втілених ідей, цілей, ідеалів, суспільних інститутів, загальноприйнятого знання.

Можливість, дійсність та ймовірність у політиці – це три діалектично пов'язані поняття, де можливість – це потенційні варіанти (реальні, ймовірнісні чи формальні) розвитку подій, дійсність – здійснена реальність, тобто те, що сталося, а ймовірність – ступінь вірогідності настання певної можливості, що впливає на політичні рішення та стратегії суб'єктів політики, які прагнуть перетворити бажане (можливе) на дійсне шляхом реалізації своїх інтересів. Політики оцінюють ймовірність подій, щоб обрати найефективніші шляхи реалізації можливостей і досягнення поставленої мети [2, с. 74].

В політиці перехід можливого в дійсність відбувається як реалізація інтересів певного суб'єкта. Розрахунок руху у політичній діяльності є визначення його можливого результату, а гарантією безпомилковості – встановлення характеру і напрямку розвитку протиріч та їх можливих наслідків. Дійсність у цьому ракурсі – це динамічне протиріччя, а можливість – реальний потенціал політики, який потребує апробації в новому часі та просторі. Саме політичні наслідки як можливе і політичний стан як даність – дві основні сторони політичної реальності, хоча кожна з них володіє власним потенціалом. У політичній діяльності розвиток суперечностей може породити також надію на можливе, котре стане взірцем майбутньої реальності [2, с. 75].

Можливість і дійсність у політичній сфері використовуються неоднозначно. Для прийняття політичних рішень можливість – основний резервуар їх ефективності. Тому завдання політика полягає в тому, щоб виявити в тій чи іншій реальності дію певного закону і встановити умови його

прояву. Звідси необхідно визначити характер можливостей: реальних, малоперспективних, формальних, встановити ймовірність їх реалізації. При цьому й саму ймовірність слід «розраховувати» як внутрішню, пов'язану зі структурою об'єкта, так і зовнішню, яка впливає із коливань частоти її реалізації. Саме тому при прийнятті політичних рішень важливо знати, де починається і де закінчується реальна можливість [2, с. 75–76].

Можливість стає дійсністю, коли політичні суб'єкти (наприклад, партії, політики, громадські організації, етнонаціональні спільноти) починають активно її реалізовувати. Саме через реалізацію політичних інтересів формується дійсність. Можливість перетворюється на необхідність, коли вона відповідає інтересам соціальних суб'єктів. Так, наприклад, створення нової політичної партії – це можливість, яка може бути як формальною (якщо партія не має підтримки), так і реальною (якщо є необхідні політико-правові умови, соціальна база та ресурси). Після виборів, коли партія отримує більшість у парламенті, формальна можливість стати частиною уряду перетворюється на дійсність, оскільки її інтереси реалізуються через формування уряду.

Дійсність у політиці нерідко ототожнюють з тим, що відбулося, що має, у крайньому випадку, точний зміст, встановлення якого залежить від рівня проникнення в це дійсне. Політичне визначення дійсності характеризується обов'язковою присутністю в ньому всього можливого, що може перетворитися в дійсність в найближчому і навіть в неосяжному майбутньому. Філософський підхід до дійсного як реалізованої можливості у політичному визначенні доповнюється більш точним знанням потенціалу можливого як у теперішньому, так і в майбутньому розвитку об'єкта, явища, факту і політичною необхідністю прогностичного бачення цього розвитку [2, с. 75–76].

Спираючись на філософське бачення уявлення про можливість як про теперішнє в майбутньому, політичне мислення пов'язує водночас і саму можливість з дійсністю, а наявність можливості є достатньою підставою для прийняття політичних рішень. Наприклад, військова можливість соціального зіткнення, не говорячи вже про політичне, є достатньою підставою для

утримання збройних сил. Тому політична можливість – це не тільки сьогодні у майбутньому, а й мабутнє у сьогодні; це не тільки розрахунок потенціалу причинно-наслідкових зв'язків, а й сам потенціал, який існує як данність; реальність з політично розрахованою ймовірністю до чітко визначеної зміни якості «поведінки» за інших рівних умов. Незначна перспективність такої ймовірності з філософської точки зору не послаблює необхідності політичного бачення можливостей її збільшення.

Ймовірність показує наскільки вірогідно, що певна політична подія чи процес відбудуться. Ймовірність залежить від багатьох факторів: підтримки виборців, наявності ресурсів, політичної стабільності, дій інших суб'єктів. Наприклад, ймовірність перемоги кандидата на президентських виборах залежить від його популярності, фінансування кампанії та підтримки медіа. Чим вищі ці показники, тим вища ймовірність його перемоги.

Зрозуміло, що попередити саму можливість появи небажаного є важливим завданням політики, політичного діяча й політичної інституції. Тому основним об'єктом уваги політика має бути дійсність, в якій присутні й можливість, і ймовірність. Їх розмежування постає радше як філософська, ніж політична категорія. Зазначене допомагає методологічно правильно організувати політичну діяльність, забезпечити її науково, не говорячи вже про те, що тим самим створюється і можливість, і ймовірність безпомилковості політичних рішень і дій. Разом з тим у політичній практиці дійсність нерідко постає як основний об'єкт політики, а можливість використовується як засіб зміни дійсності. Звідси і формула політики як мистецтва можливого. До речі, в цьому полягає одна з помилок політичної діяльності.

В тій дійсності, яка часто постає як абсолютна реальність, фіксується фактично досягнуте, навіть історичне, воно статичне без урахування можливого і ймовірнісного, хоча й є дійсністю протиріч. Звичайно, можливість як потенціал дійсності не існує автономно, в політичній діяльності вона виокремлюється. Таким виокремленням є будь-який правовий документ, в якому можливість постає як регулятор дійсності, як ідеальне її бачення, яке цей

правовий акт намагається перетворити в реальне на підставі передумов, які ще не стали нормою. Перетворення ж передумов в об'єктивну норму і є завершенням «місії» політичного акту [2, с. 77].

З суб'єктивної точки зору людини можливості можуть бути бажаними і небажаними: на перші спрямовані всі помисли і мрії, тоді як наближення реалізація другого може принести страждання, породжуючи навіть почуття жаху і відчаю. Але поза полем можливостей неможлива свобода, принаймні свобода вибору. В індивідуальній або інституціональній політичній діяльності у кінцевому підсумку все зводиться до гармонізації дійсності, можливого та ймовірного. Як методологічний принцип політичної діяльності зазначене має знайти своє визначення. Звернення до практики його використання дає можливість широкої ілюстрації політичної ефективності цього принципу.

Для сучасної України можливість і дійсність – основний рух, на якому виникає політика і якими вона підтримується. Сьогодні політичні можливості, на жаль, дуже слабо представлені в українській дійсності. Можна навіть стверджувати, що Україна перебуває у стані можливостей реалізації можливостей. Причому цей стан не можна назвати таким, який відбувся початково, оскільки основні показники реалізованої можливості, тобто дійсності, – утвердження сучасної, відповідаючої «світовим стандартам» соціальної системи ще не існує. Навіть якщо мати на увазі потенціал українства, для якого така система – тільки можливість реалізації національного потенціалу у сприятливих для цього політичних, соціально-економічних і духовних умовах, але факт нереалізованих можливостей українства стає очевидним. Тому сучасну українську дійсність дослідники правомірно характеризують як слабе відтворення українських можливостей.

Діалектичний розвиток в тому й полягає, щоб постійно нарощувати дійсність за рахунок реалізованих можливостей. І якщо вести політичну боротьбу, то лише з таким прицілом на майбутнє. Будь-яке посягання на це джерело саморозвитку української політики перетворюється в антиукраїнську діяльність, що підлягає засудженню. Тим важливіше виходити саме з такого

бачення співвідношення можливості й дійсності, оскільки в ньому міститься деяке припущення, хоча й має під собою реальні передумови. Трагізм формули для політики, особливо української, полягає в тому, що ці реальні передумови можуть не виявитися, якщо політика не створить для них необхідних умов, хоча, в свою чергу, неприємним для нації є те, що цей вияв залежить від політиків. Так, в 1991 році в силу політичних обставин, які склалися, в Україні, створились необхідні позитивні умови для проголошення незалежності, реалізації національної ідеї [2, с.80].

Ймовірність як міра співвідношення можливого і дійсного в українській політиці – це розрахунок руху від дійсного до можливого. Такий розрахунок в Україні має множину варіантів державного, партійного й академічного характеру. Але багатоваріантність тут – не набір найбільш досконалих варіантів з відмінними нюансами, які можуть виникати як відтворення об'єктивованої національної ідеї, а переважно кабінетні, споглядальні, не побудові на глибокому аналізі українських реалій програми, що спрямовані на зняття або пом'якшення кризових явищ, а багато в чому популістські прагненні якомога швидше підвищити рівень добробуту народу.

Хоча така ймовірність у програмному відображенні політичних партій часто сприймається українцями як певна надія на покращення їх життя. При цьому не враховується та обставина, що подібне програмування не може створити належний простір для творення всеохоплюючого, поступового з постійним нарощуванням потенціалу, цілеспрямованого й надихаючого у своїй історичній правоті й незворотності об'єктивного саморуху модерної української нації, яка вийшла на загальноцивілізаційний шлях розвитку, пододала, нарешті, колоніальну залежність і соціально-ілюзійну ідеологію [2, с.81].

Після проголошення незалежності Україна перебуває у стані нереалізованих можливостей. Для їх реалізації потрібна сильна й відповідальна політика, послідовний рух від дійсності як реалізованої однієї можливості до дійсності як другої реалізованої можливості в межах національної заданості. Все решта – перехідне, тимчасове і повинно з достатнім ступенем політичної

мудрості й відповідальності поставати саме в такій якості. Можливо тоді буде піддана анафемі та політична боротьба, яку собі дозволяли раніше й дозволяють сьогодні вести українські політики всупереч національним інтересам, і пріоритетним стане прагнення до побудови держави загального добробуту на основі максимального використання вітчизняного потенціалу. Служіння зазначеному ідеалу – обов'язок політика, а його звернення до цього потенціалу має стати не тільки політичною, а й патріотичною мудрістю. Тому сучасну українську дійсність слід сприймати як слабке відтворення українських можливостей. Із-за жорстких акцентів на дійсному, яке й сьогодні має місце в нашому житті, в тому числі й політичному, постійно уповільнюється рух, перетворення всіх сфер суспільного життя.

Вже сама наявність десятків різних «кабмінівських» і партійних програм засвідчує, що українські можливості в програмній ймовірності не можуть бути достатньо повно представлені, реальний потенціал України не знаходить в них адекватний організаційний вихід. Завдання полягає в тому, щоб створити на українському підґрунті модель певної відповідності можливості, дійсності та ймовірності в їх потенційному саморуху від сучасного стану суспільства до загальноприйнятих європейських стандартів, забезпечити поступальний розвиток країни і таким чином перейти до реалізації програмної черговості, до всебічного, історично виправданого й потенційно підкріпленого розрахунку руху України до найвищих критеріїв сучасної цивілізації.

Ситуацію штучного розведення й протиставлення в політиці дійсності, можливості та ймовірності маємо змінити. В цьому полягає одна з помилок політичної діяльності української влади й політиків. Якби у політичній позиції щодо вступу України до Європейського Союзу і НАТО акцент було зроблено не на дійсність, а на можливості, більше того, дійсність була підпорядкована можливості, то наш рух до вищеназваних інституцій істотно змінив би свій характер і спрямованість.

Серйозний вплив на взаємозв'язок дійсності та ймовірності і реалізацію можливостей в українському суспільстві мають і так звані фантомні явища, які

відображають незвичні, інколи аномальні, екстравагантні форми суспільної активності, котрі мають специфічну форму свого прояву та не вписуються у звичайні, схвалювані суспільством форми організації соціального життя. Поширені й вчинки та дії, які не лише не збігаються, а й конфліктують з оточуючою реальністю. Мають місце й протиріччя між бажаним і реальним, коли суб'єктивні устремління протистоять об'єктивним тенденціям суспільного розвитку.

Сьогодні, в умовах російсько-української війни, значна частина українців (й світової спільноти) чекають на перемир'я, не усвідомлюючи, що якщо воно й станеться, то це буде лише пауза, замороження війни. Ймовірність підписання мирної угоди з Росією дуже низька або наближається до нуля, оскільки необхідних умов для перетворення можливості в реальність не існує. Судячи з інтенсивності бойових дій, росіяни не збираються закінчувати війну і всерйоз не розглядають можливість перемир'я. До того ж вони нічого не вкладають в суть самих перемовин. Для них це чергова можливість потягнути час і захопити якомога більше української території. Тому можливу паузу потрібно максимально використати на зміцнення ЗСУ, підготовку й перекваліфікацію військовослужбовців, роботу із суспільством. Треба готуватися до можливої нової війни. Хоча суспільство загалом сподівається повернутися у минуле життя, але цього не буде.

Єдина наша можливість виграти війну – це побудова соціально-свідомого суспільства. Тільки так ми убезпечимо себе від майбутніх загарбницьких воєн з боку Росії. Це в дійсності найбільша гарантія нашої безпеки. Сильний соціум – це чи не єдине, що може гарантувати нашу незалежність і державність. Зрозуміло, що гарантом національної безпеки є насамперед сильна армія. Разом з тим нам потрібно перестати мислити лише в контексті продовження або закінчення війни. Необхідно взагалі не задаватися цим питанням, тому що в дійсності воно не буде важливим, коли у нас буде держава, на яку Росія не ризикне нападати.

Після завершення російсько-української війни цілком ймовірнішими можуть стати і такі риси суспільної свідомості, як травматичність, розколотість, роздвоєнність, ностальгія за минулим, зменшення єдності, гуманізму й терпимості, суперечливості й конфліктності подальшого розвитку українського суспільства. Труднощі післявоєнної відбудови і напруга мають розподілятися рівномірно, щоб не було прірви між військовими та цивільними.

Завдання полягає у зміні свідомості нашого суспільства, у так званій роботі над помилками. Необхідно беземоційно, спокійно й об'єктивно розібратися з поточною ситуацією та обставинами, розуміючи наслідки своїх дій, бо закладемо фундамент майбутнього нашого державного благополуччя. Все, що стосується старого світу, або помре, або зміниться. З погляду історичної ретроспективи те, що зараз відбувається з нашою країною, є логічним процесом, який традиційно має тривати десятиліттями. Але в конкретний історичний момент ми потребуємо прискорення трансформаційних змін.

Оскільки можливість для прийняття політичних рішень є умовою їх ефективності, то український варіант використання цієї діалектичної категорії полягає в тому, щоб бачити у ймовірності цієї можливості ту глибинну дійсність, яка пронизує українську історію як закон її розвитку, і на цій основі побудувати ефективний варіант вірогідного руху можливостей. Це, у підсумку, і є методологію української політики, її фундаментальним потенціалом, в межах якого буде постійно, з наростаючою могутністю виникати та дійсність, яку покликана творити політична еліта. Ключовим є визначення й послідовне обстоювання національних інтересів, оскільки йдеться про життєвий шлях української нації, її історичне минуле та сподівання на майбутнє, ідентифікацію нею власного призначення у світових «просторах». Світ надто різнорідний та плюралістичний, щоби бути зорганізованим за єдиним шаблоном.

Отже, можливість у політиці – це сукупність умов, що створюють потенціал для реалізації певних цілей, дійсність – реалізація цієї можливості

через політичні дії, що відбувається, коли збігаються інтереси певних суб'єктів, а ймовірність визначає шанс, з яким ця можливість може стати дійсністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Можливість і дійсність. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Київ: Абрис, 2002. С. 393.
2. Гаєвський Б. А. Філософія політики. Київ: Вища школа, 2005. 158 с.

PHYSICAL EDUCATION, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

УДК 796.015.132

Полях Олександр Володимирович

викладач-методист

Краматорський фаховий коледж технологій та дизайну

м. Краматорськ, Україна

СУЧАСНІ МЕТОДИ КРУГОВОГО ТРЕНУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ

Анотація. Дослідження присвячене узагальненню сучасних підходів до побудови кругового тренування, спрямованого на цілеспрямоване вдосконалення швидкісно-силових можливостей. Розглянуто варіанти поєднання інтервальних режимів, плиометричних і функціональних вправ у межах одного тренувального заняття. Обґрунтовано методичні умови добору навантажень, що забезпечують високу ефективність і безпечність тренувального процесу.

Ключові слова: кругове тренування, швидкісно-силові можливості, фізична підготовка, силова витривалість, функціональні вправи, плиометричні навантаження.

У системі фізичної підготовки швидкісно-силові можливості розглядаються як інтегральна характеристика, що відображає здатність нервово-м'язового апарату реалізувати значні зусилля у мінімальній проміжок часу. Підвищення рівня цих можливостей є необхідною умовою

ефективної змагальної діяльності в ігрових, швидкісно-силових і складнокоординаційних видах спорту [1, с. 412-415].

Практика спортивного тренування свідчить, що використання ізольованих силових вправ не завжди забезпечує перенесення тренувального ефекту на специфічні рухові дії. У зв'язку з цим актуальним є застосування таких організаційних форм занять, які поєднують розвиток сили, швидкості та координації в єдиному тренувальному циклі [2, с. 315-325].

Кругове тренування належить до універсальних методів організації занять, оскільки дозволяє варіювати структуру, інтенсивність і спрямованість навантаження, залежно від поставлених завдань. Гнучкість цієї форми тренування створює передумови для її використання як у підготовці спортсменів, так і в оздоровчому фітнесі.

Використання інтервальних режимів роботи високої інтенсивності в межах кругового тренування забезпечує значний стимулювальний вплив на анаеробні механізми енергозабезпечення. Скорочені паузи відпочинку сприяють формуванню стійкості до втоми за умов збереження вибухового характеру рухів [3, с. 267-275].

Функціональні вправи, що виконуються з власною вагою або з додатковим обтяженням, активізують глибокі м'язові ланцюги та підвищують ефективність міжм'язової взаємодії. (табл 1). Це дозволяє формувати силу не ізольовано, а в контексті цілісних рухових дій, характерних для спортивної практики [4, с. 12-18, 68-74].

Особливе значення у структурі швидкісно-силової підготовки мають плиометричні вправи, спрямовані на розвиток реактивних властивостей м'язів. Їх застосування базується на використанні еластичних властивостей м'язово-сухожильного комплексу, що забезпечує зростання потужності рухів без істотного збільшення обсягу навантаження [5, с. 138-142, 145-148,].

Ефективність кругового тренування значною мірою визначається раціональним дозуванням навантаження. Важливим методичним положенням є індивідуалізація інтенсивності з урахуванням підготовленості та

функціонального стану спортсменів, що дозволяє уникнути перевантаження і зберегти високу якість виконання вправ [6, с. 188-190].

Контроль тренувального впливу доцільно здійснювати з використанням об'єктивних і суб'єктивних критеріїв, серед яких провідне місце займають показники частоти серцевих скорочень і суб'єктивної оцінки складності роботи. Поєднання цих підходів підвищує точність регулювання тренувального процесу [7, с. 128-132,135-138].

У межах річної підготовки кругове тренування зі швидкісно-силовою спрямованістю найбільш доцільно використовувати на етапах спеціальної підготовки. У період безпосередньої змагальної діяльності його обсяг повинен бути обмеженим з метою забезпечення повноцінного відновлення [8,с. 145-150].

Таблиця 1

Приклад плану кругового тренування для розвитку швидкісно-силових якостей

Станція	Вправа	Час виконання, с	Відпочинок, с
1	Присідання з власною вагою (вибухове)	40	20
2	Випади вперед (динамічні)	40	20
3	Стрибки вгору (максимальні)	30	30
4	Поштовхи гантелей (жим)	40	20
5	Планка з динамікою (альпініст)	30	30

Висновки та перспективи

Таким чином, використання сучасних моделей кругового тренування створює ефективні умови для розвитку швидкісно-силових можливостей, за рахунок поєднання різноспрямованих тренувальних стимулів. Запропоновані методичні підходи дозволяють оптимізувати тренувальний процес і забезпечити високу прикладну цінність отриманих результатів. Подальші

дослідження доцільно спрямувати на уточнення параметрів навантаження для спортсменів різної кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Платонов В. М. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Київ : Олімпійська література, 2015. 752 с.
2. Матвеев Л. П. Теорія і методика фізичної культури. Київ : Олімпійська література, 2014. 528 с.
3. Bompa T., Buzzichelli C. Periodization Training for Sports. Human Kinetics, 2019. 352 p.
4. Verkhoshansky Y. Special Strength Training: Manual for Coaches. Moscow, 2018. 216 p.
5. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 304 с.
6. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Київ : Олімпійська література, 2017. Т. 1. 392 с.
7. Холодов Ж. К., Кузнецов В. С. Теория и методика физического воспитания и спорта. Москва : Академия, 2018. 480 с.
8. Іссурін В. Б. Блокова періодизація спортивного тренування. К. : Олімпійська література, 2016. 288 с.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

УДК 159.923:159.955

Павлєєв Віталій Олегович

аспірант інституту психології

імені Г. С. Костюка НАПН України

<https://orcid.org/0000-0003-1378-5815>

МЕТАКОГНІТИВНА РЕГУЛЯЦІЯ ЯК ФАКТОР РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ ДО ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Анотація. Представлено результати емпіричного дослідження метакогнітивної залученості волонтерів у професійну діяльність з різним рівнем синдрому емоційного вигорання (СЕВ). Досліджено три групи: волонтери з формованим СЕВ ($n = 192$), група ризику ($n = 281$) та контрольна група без ознак вигорання ($n = 240$). За методикою Metacognitive Awareness Inventory (MAI) Г. Шро та Р. Деннісон [1, с. 460] оцінено компоненти метакогнітивної регуляції: метакогнітивні знання, планування, контроль та самооцінювання. Встановлено, що волонтери з вигоранням характеризуються значно нижчим рівнем метакогнітивної активності [2, с. 399]: вони гірше планують роботу (ЕГ-1: $M = 10,0$ vs ЕГ-3: $M = 17,0$), менш структуровано виправляють помилки ($F = 5,13$; $p = 0,013$) та рідше оцінюють результати ($F = 4,04$; $p = 0,029$). Міжгрупові відмінності статистично значущі за показниками планування ($F = 9,09$; $p < 0,001$), структури помилок та самооцінювання. Встановлено, що метакогнітивні детермінанти виступають як найважливіша

опосередковуюча ланка суб'єктивної детермінації діяльності та чинник стійкості до вигорання [3, с. 145].

Ключові слова: метакогнітивна включеність; синдром емоційного вигорання; волонтери; планування; самоконтроль; самооцінювання.

Актуальність проблеми. Синдром емоційного вигорання являє собою комплексний психологічний стан, що розвивається вслід тривалому впливу професійного стресу і характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією та редукцією особистих досягнень [2, с. 397]. Одним із найменш вивчених аспектів вигорання є його вплив на метакогнітивні процеси — здатність людини усвідомлювати, контролювати та регулювати власні пізнавальні процеси [4, с. 1].

Метапізнання або метакогніція — це усвідомлення та контроль над власними когнітивними процесами [1, с. 460]. Воно включає два основні компоненти: метакогнітивні знання (усвідомлення про власні стратегії та можливості) та метакогнітивний контроль (планування, моніторинг, корекція та оцінювання власної діяльності) [1, с. 462]. Метакогнітивні умління виступають критичним фактором для ефективного виконання складних завдань та адаптації до нових ситуацій [4, с. 2].

Дослідження демонструють, що вигорання асоціюється з когнітивними порушеннями, переважно у сферах виконавчих функцій, уваги та пам'яті [5, с. 402]. Зокрема, встановлено, що люди з вигоранням мають дефіцити у таких компонентах виконавчих функцій, як інгібіція (гальмування), переключення уваги та оновлення інформації у робочій пам'яті [5, с. 403]. Хронічний стрес, притаманний вигоранню, може мати тривалий негативний вплив на мозок, зокрема на префронтальну кору, яка відповідальна за виконавчий контроль, планування та прийняття рішень [6, с. 2].

Однак питання про те, як саме вигорання впливає на метакогнітивну регуляцію діяльності волонтерів, залишається недостатньо дослідженим.

Розуміння цих взаємозв'язків важливе для розробки превентивних програм та стратегій підтримки.

Методика дослідження. Для оцінки метакогнітивної залученості застосовано адаптовану версію Metacognitive Awareness Inventory (MAI), розробленого Грегорі Шро та Робертом Деннісоном у 1994 році [1, с. 460]. Оригінальний MAI містить 52 пункти, які вимірюють різні аспекти метакогнітивної обізнаності [1, с. 461]. У цьому дослідженні використана скорочена версія з фокусом на найбільш релевантні для професійної діяльності компоненти:

- Метакогнітивні знання — усвідомлення про ефективні способи роботи та власні можливості [1, с. 462];
- Планування — здатність продумувати кроки діяльності наперед [4, с. 2];
- Контроль компонентів — уміння відстежувати окремі аспекти завдання;
- Структура виправлення помилок — організованість процесу корекції дій [4, с. 2];
- Самооцінювання — здатність оцінювати якість власної роботи;
- Управління інформацією — здатність упорядковувати та структурувати інформаційні потоки [1, с. 463].

Методика демонструє добру внутрішню узгодженість та конструктну валідність [4, с. 3]. Для оцінки рівня СЕВ застосовано опитувальник Маслач (МВІ) та методику В.В. Бойка. Статистична обробка включала однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA), пост-хок тести Туекі та описову статистику.

Організація дослідження. Учасниками були волонтери, залучені до гуманітарної та благодійної діяльності на території України ($n = 713$). За результатами комплексного психодіагностичного обстеження учасники розподілені на три групи:

- ЕГ-1 — волонтери з формованим СЕВ ($n = 192$);
- ЕГ-2 — волонтери групи ризику ($n = 281$);
- ЕГ-3 — контрольна група без ознак вигорання ($n = 240$).

Результати дослідження. 1. **Метакогнітивні знання.** За показником «Декларовані знання» (усвідомлені знання про способи роботи) виявлено достовірні міжгрупові відмінності [$F(2,710) = 5,06$; $p = 0,014$] (рис. 1). Вигорілі волонтери (ЕГ-1) продемонстрували найнижчий середній показник ($M = 11,0 \pm 1,8$ бала), група ризику (ЕГ-2) — проміжне значення ($M = 12,5 \pm 2,0$), а контрольна група (ЕГ-3) — найвище значення ($M = 15,8 \pm 1,9$). Це вказує, що контрольна група краще усвідомлює ефективні прийоми роботи, тоді як вигоріла група менше рефлексує над власними методами [3, с. 147].

2. **Планування діяльності.** За шкалою «Планування» встановлено найбільш виразні міжгрупові ефекти [$F(2,710) = 9,09$; $p < 0,001$]. Вигорілі волонтери (ЕГ-1) суттєво відстають ($M = 10,0 \pm 2,3$) порівняно з групою ризику (ЕГ-2: $M = 16,0 \pm 2,8$) та контролем (ЕГ-3: $M = 17,0 \pm 2,2$). За результатами пост-хок тесту Туекі ЕГ-1 статистично значимо відрізняється як від ЕГ-2 ($p < 0,01$), так і від ЕГ-3 ($p < 0,001$). Це свідчить, що вигорілі волонтери здебільшого діють без належного плану, більш реактивно, ніж проактивно [4, с. 4].

3. **Структура виправлення помилок.** За показником «Структура виправлення помилок» (організованість процесу корекції) також виявлено значущі різниці [$F(2,710) = 5,13$; $p = 0,013$]. У групі ЕГ-1 цей показник найнижчий ($M = 8,0 \pm 1,9$), у групах ЕГ-2 та ЕГ-3 — вищий ($M = 11,5 \pm 2,1$ та $M = 12,0 \pm 1,8$ відповідно). Пост-хок порівняння показало, що ЕГ-1 статистично значимо менша за обома іншими групами ($p < 0,05$). Це означає, що волонтери з вигоранням менш організовано працюють над помилками: можливо, через втому чи зниження мотивації вони пропускають аналіз та корекцію своїх дій [3, с. 150].

4. **Самооцінювання результатів.** За шкалою «Оцінка» (самооцінювання якості роботи) спостерігається поступове зростання показників від вигорілої групи до контролю [$F(2,710) = 4,04$; $p = 0,029$]. ЕГ-1 демонструє найнижчий середній показник ($M = 9,5 \pm 2,0$), ЕГ-2 — проміжне значення ($M = 11,0 \pm 2,2$), ЕГ-3 — найвище ($M = 12,5 \pm 2,0$). Різниця між контролем та групою вигорання статистично значуща ($p < 0,05$). Це вказує, що вигорілі волонтери гірше

оцінюють якість своєї роботи — можливо, через зниження мотивації їм уже байдуже, наскільки добре виконано завдання [4, с. 5].

5. Управління інформацією. За інтегративною шкалою «Стратегії управління інформацією» виявлено тенденцію до міжгрупових відмінностей [$F(2,710) = 3,35; p = 0,050$]. Показник поступово зростає від ЕГ-1 ($M = 10,0 \pm 2,5$) до ЕГ-3 ($M = 12,0 \pm 2,0$), при цьому ЕГ-2 займає проміжне положення ($M = 11,0 \pm 2,3$). Це означає, що неvigорілі волонтери більш організовані в роботі з інформацією, тоді як вигорілі схильні до хаосу у записах і планах [4, с. 6].

Клініко-психологічна інтерпретація результатів. Отримані дані узгоджуються з теоретичною моделлю метакогнітивних детермінант вигорання, запропонованою А.В. Карповим . Встановлено, що між ступенем метакогнітивного забезпечення діяльності та мірою вираженості СЕВ існують відносини компенсаторного типу [3, с. 148]: вища метакогнітивна активність асоціюється з нижчим рівнем вигорання.

Метакогнітивні детермінанти виступають як найважливіша опосередковуюча ланка суб'єктивної детермінації діяльності [3, с. 149]. Через них опосередковується вплив інших, потужніших детермінант — наприклад, емоційних факторів та особистісних властивостей. Цей висновок узгоджується з дослідженнями Koutsimani та колег, які показали, що когнітивні дефіцити у вигоранні переважно стосуються виконавчих функцій, зокрема планування та моніторингу [5, с. 403].

Хронічний стрес, характерний для вигорання, діяльно впливає на префронтальну кору мозку, знижуючи активацію дорсолатеральної префронтальної кори, що критична для виконавчого контролю та планування [5, с. 404]. Це пояснює, чому вигорілі волонтери виявляють найнижчі показники саме за показниками планування та організованості в роботі.

Висновки та практичні рекомендації. Проведене дослідження розкрило критичну роль метакогнітивної регуляції у формуванні резильєнтності волонтерів до синдрому емоційного вигорання та продемонструвало чіткі механізми, через які хронічний стрес впливає на когнітивні процеси

самоконтролю та планування. Емпіричний аналіз із застосуванням методики Metacognitive Awareness Inventory на репрезентативній вибірці 713 осіб встановив статистично значущі та клінічно суттєві різниці в метакогнітивній активності волонтерів залежно від стадії вигорання.

Теоретичне значення отриманих висновків полягає у підтвердженні гіпотези про компенсаторну роль метакогнітивних детермінант у забезпеченні психологічної стійкості до вигорання. Встановлено, що між ступенем метакогнітивного забезпечення діяльності та мірою вираженості синдрому емоційного вигорання існують відносини оберненої залежності: вища метакогнітивна активність послідовно асоціюється з нижчим рівнем емоційного виснаження та вищою професійною ефективністю. Волонтери з формованим СЕВ демонструють найнижчі показники за всіма компонентами метакогнітивної регуляції: плануванням (ЕГ-1: $M = 10,0$ vs ЕГ-3: $M = 17,0$; $F = 9,09$; $p < 0,001$), самооцінюванням ($F = 4,04$; $p = 0,029$) та організацією корекції помилок ($F = 5,13$; $p = 0,013$).

Клінічно значущим висновком є виявлення того, що хронічний стрес, притаманний вигоранню, діяльно впливає на префронтальну кору мозку, знижуючи активацію дорсолатеральної префронтальної кори, яка критична для виконавчого контролю та планування. Це пояснює спостережуване явище, коли вигорілі волонтери діють переважно реактивно, без належного плану, та потребують більшої енергії для організації власної діяльності. Метакогнітивна включеність виступає найважливішою опосередковуючою ланкою суб'єктивної детермінації діяльності, через яку опосередковується вплив емоційних факторів та особистісних властивостей.

Практична цінність дослідження визначається розробкою превентивних програм, спрямованих на розвиток метакогнітивних умінь як фактора захисту від вигорання. Для реалізації комплексної системи професійної підтримки волонтерів рекомендуються наступні практичні заходи:

На рівні ранньої профілактики для волонтерів групи ризику (ЕГ-2) доцільним є впровадження структурованого планування діяльності через

використання дневників планування, чек-листів та систем управління завданнями. Критично важливим є навчання методам моніторингу власного прогресу та ефективності, що дозволяє волонтерам свідомо відстежувати вплив своєї діяльності. Практика регулярної самооцінювання та систематичного аналізу допущених помилок сприятиме розвитку рефлексивного ставлення до своєї роботи. Паралельно рекомендується розвивати навички організації інформаційних потоків через архівування даних та систематизацію нотаток, що редукує когнітивне перевантаження.

Для волонтерів з формованим синдромом вигорання (ЕГ-1) пропонується інтенсивна підтримка, спрямована на відновлення метакогнітивної регуляції. Слід впровадити структуровані програми когнітивної реабілітації, які акцентують на поновленні здатності до планування та виконавчого контролю. Особливу увагу необхідно приділити розвитку навичок самомоніторингу та самооцінювання, що втрачені внаслідок хронічного стресу. Поступове залучення вигорілих волонтерів до завдань, що вимагають активного планування та прийняття рішень, у низькостресовому контексті, дозволить поступово відновити функціональність префронтальної кори.

На організаційному рівні рекомендується впровадження комплексних програм підвищення метакогнітивної обізнаності волонтерів, спрямованих на систематичний розвиток виконавчих функцій, планування та самоконтролю. Це передбачає проведення навчальних тренінгів із техніками структурування роботи, побудови цілей та моніторингу прогресу. Організаційна культура повинна сприяти рефлексивному підходу до діяльності, де волонтери регулярно аналізують свої методи роботи та їхню ефективність. Впровадження систем супервізії та peer-mentoring може допомогти волонтерам групи ризику розвивати метакогнітивні навички через спостереження та обговорення практик.

Методологічна значимість запропонованого підходу полягає в розумінні метакогнітивної регуляції як динамічної системи, що змінюється під впливом стресогенних факторів, але може бути відновлена через цілеспрямовані

втручання. Це означає, що інвестиція в розвиток метакогнітивних умінь на ранніх етапах волонтерської діяльності може служити ефективною профілактикою синдрому вигорання.

Перспективи подальших досліджень включають проведення лонгітюдних досліджень із метою встановити причинно-наслідкові зв'язки між змінами метакогнітивної регуляції та розвитком синдрому емоційного вигорання. Цікавим напрямом є дослідження ефективності спеціалізованих програм когнітивної реабілітації у відновленні метакогнітивних функцій вигорілих фахівців та волонтерів. Крім того, перспективним видається вивчення модеруючої ролі інших психологічних чинників (резильєнтності, копінг-стратегій, емоційної регуляції) у зв'язку між метакогніцією та вигоранням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Schraw G., Dennison R. S. Assessing Metacognitive Awareness. *Contemporary Educational Psychology*. 1994. Vol. 19, no. 4. P. 460–475.
2. Maslach C., Schaufeli W. B., Leiter M. P. Job burnout. *Annual Review of Psychology*. 2001. Vol. 52. P. 397–422.
3. Karpov A. V. Metacognitive determinants of mental burnout in professional activity. *Perspectives of Science and Education*. 2018. Vol. 6, no. 36. P. 145–154.
4. Omprakash A., Kumar A. P., Nagarajan M., et al. Validation of Metacognitive Awareness Inventory from a Private Medical University in India. *Journal of Education and Health Promotion*. 2021. Vol. 10. Article 377.
5. Koutsimani P., Montgomery A., Georganta K. Burnout and Cognitive Performance. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021. Vol. 18, no. 4. Article 2145.
6. Iskander M. Burnout, Cognitive Overload, and Metacognition in Medicine. *Medical Science Educator*. 2018. Vol. 29, no. 1. P. 325–328.

7. De Dominicis S., Monachesi N., Pazzaglia F., et al. Metacognitive Therapy for Work-Related Stress. *Frontiers in Psychiatry*. 2021. Vol. 12. Article 668245.
8. Fakhri A., Baboli M., Jahanbani E., et al. The Relationship between Perfectionism, Personality Type A and Metacognition with Job Burnout in Staff of Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences. *EurAsian Journal of BioSciences*. 2020. Vol. 14, no. 2. P. 3977–3984.
9. Beck J., Gerber M., Brand S., Pühse U., Holsboer-Trachsler E. Executive function performance is reduced during occupational burnout but can recover to the level of healthy controls. *Journal of Psychiatric Research*. 2013. Vol. 47, no. 11. P. 1824–1830.
10. Oosterholt B. G., Nijhuis F. J. N., Sluiter J. K., et al. Burned out cognition – cognitive functioning of burnout patients before and after a period with psychological treatment. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*. 2012. Vol. 38, no. 4. P. 358–369.
11. Terlecki M., McMahon R. Revising the Metacognitive Awareness Inventory to include metacognitive judgments. *Metacognition and Learning*. 2020. Vol. 15. P. 52–70.
12. Stanton J. D., Neider X. N., Gallegos I. J., Clark N. C. Fostering Metacognition to Support Student Learning and Performance. *CBE–Life Sciences Education*. 2021. Vol. 20, no. 2. Article fe3.
13. Joseph A., Damodar B., Renuka N., et al. Metacognitive awareness in coping with mental health issues among emergency physicians. *EC Journal*. 2025. Vol. 24, no. 1. P. 88–104.
14. Petty R. E., Wheeler S. C., Tormala Z. L. Persuasion and attitude change. In: Hogg M. A., Cooper J. (Eds.) *The Sage Handbook of Social Psychology: Concise Paperback Edition*. London : Sage Publications, 2003. P. 116–141.
15. Williams M. R., Terjesen G. R., Retsinas A. J. Executive functions and mindfulness: Effects of exercise on individual performance metrics and stress reactivity. *Cognitive Neurodynamics*. 2014. Vol. 8, no. 4. P. 387–400.

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE: DYNAMICS OF CHANGE IN THE XXI CENTURY

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

December 19-21, 2025

Baku, Azerbaijan

Editor

Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

The editorial board reserves the right to edit and shorten materials. The opinions of the authors may not always coincide with the viewpoint of the editorial board and publisher. Authors bear full responsibility for the published material (for the accuracy of facts, quotes, personal names, geographic names and other information).

This edition was approved for publication on January 10, 2026.

Published in A4 format online on website: <https://naukainfo.com/conference?id=83>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.